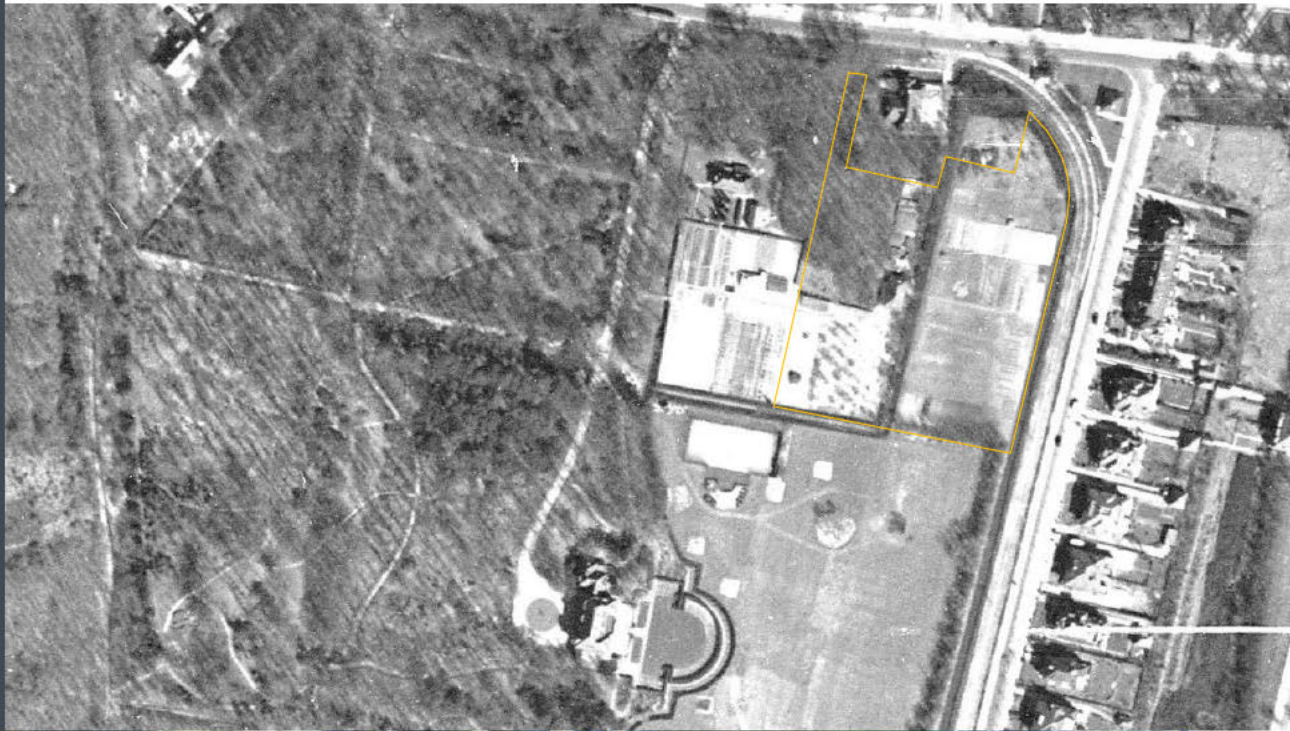

BUITENPLAATS KLEIN STOEPHOUT

Tuinhistorisch onderzoek en waardestelling

29 december 2020

© 2020 [REDACTED]

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar worden gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij op papier of digitaal, zonder voorafgaande toestemming van [REDACTED], in overleg met de opdrachtgever, [REDACTED]
[REDACTED]

In geval van publicatie, geheel of gedeeltelijk, van dit als intern rapport bedoelde document, is het noodzakelijk om auteursrechten, copyright, publicatierechten en/of andere rechten te regelen met opdrachtgever en de auteur.

COLOFON

Datum 29 december 2020

Opdrachtgever [REDACTED]

Auteur [REDACTED]

korneel aschman erfgoedadvies
Noordsingel 51a
3035 EJ Rotterdam

t [REDACTED]
e [REDACTED]
w [REDACTED]

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	4
1 Het plangebied	5
2 Historische ontwikkeling	7
2.1 Periode tot 1917	7
2.2 Periode 1917-1919, bouw en aanleg	13
2.3 Periode 1919-1938	19
2.4 Periode 1938-1963	21
2.5 Periode 1960-heden, Klein Stoephout	25
Bronnen	28
3 Actuele situatie	29
3.1 Entree en laantje	31
3.2 Compostterrein	32
3.3 Schuur/stal	33
3.4 Bosje met keermuren	34
3.5 Moestuin	36
3.6 Boomgaard	37
3.7 Oostelijke perceel/ bosstrook	38
3.8 Watergangen	39
4 Conclusies	40
4.1 Historische ontwikkeling	40
4.2 Actuele situatie	41
5 Tuinhistorische waardering	43
6 Aanbevelingen voor bescherming en ontwikkeling	45

INLEIDING

AANLEIDING VOOR TUINHISTORISCH ONDERZOEK EN WAARDESTELLING

Aan de Stoeplaan te Wassenaar ligt Klein Stoephout. Dit terrein is het laatst overgebleven herkenbare onderdeel van de ooit veel grotere villa-buitenplaats Stoephout. Klein Stoephout is in bezit bij de erfgenamen van mevr. Everts-Kessler. Het terrein betreft een deel van de voormalige moestuin, de boomgaard en een klein parkbos, met kenmerkende keermuren en schuur. Klein Stoephout mist echter een gebouw met bewoningsfunctie. Hierdoor functioneert in essentie niet meer en raken de tuinhistorisch waardevolle delen steeds verder in verval.

Tot voor kort was de mogelijkheid om weer een woongebouw te plaatsen opgenomen in het bestemmingsplan. Bij gesprekken met de gemeente om dit gestalte te gaan geven bleek dit punt echter niet te zijn overgenomen in het huidige bestemmingsplan. De eigenaars hebben nu gemeente Wassenaar gevraagd deze omissie te herstellen.

Als onderdeel van deze aanvraag is het voorliggende rapport Tuinhistorisch onderzoek en waardering de onderbouwing van de historische waarden van Klein Stoephout.

NAAMGEVING

De naam Stoephout is direct gerelateerd aan de Stoeplaan. De 'stoep' in Stoeplaan betekent¹ een uitstekend (stenen) bruggenhoofd of hoofden. In dit geval ongetwijfeld van de oude brug over de Zijlwetering.

Het woord 'stoephout' heeft twee betekenissen:

1 Als voorwerp: een stoephout is een (los) houten brugdek of plank tussen de beide hoofden. De Stoeplaan is een laatmiddeleeuwse dam, door het moerassig gebied van de Zijlwetering tussen de twee strandwallen. De oeroude Stoeplaan is als oost-westverbinding vergelijkbaar met de Lange en de Korte Kerkdam [nu: Rust en Vreugdlaan].

2 Als toponiem: het bosrijke duingebied langs de Stoeplaan staat sinds de 18e eeuw, en vermoedelijk al vanuit de late Middeleeuwen, bekend als het Stoephout: de beplanting c.q. het bos bij de stoep.

HET PLANGEBIED

Zie ook hoofdstuk 1. Het plangebied omvat de percelen die behoren bij Klein Stoephout, als restend onderdeel van de voorheen grote buitenplaats Stoephout. Klein Stoephout omvat als historische hoofdonderdelen: 1) een deel van de voormalige moestuin met 2) de boomgaard, 3) het hoger gelegen parkbosje omringd door keermuren, 4) de schuur, 5) de tussensloot en 6) het oostelijke perceel langs de Zijlwetering

LEESWIJZER

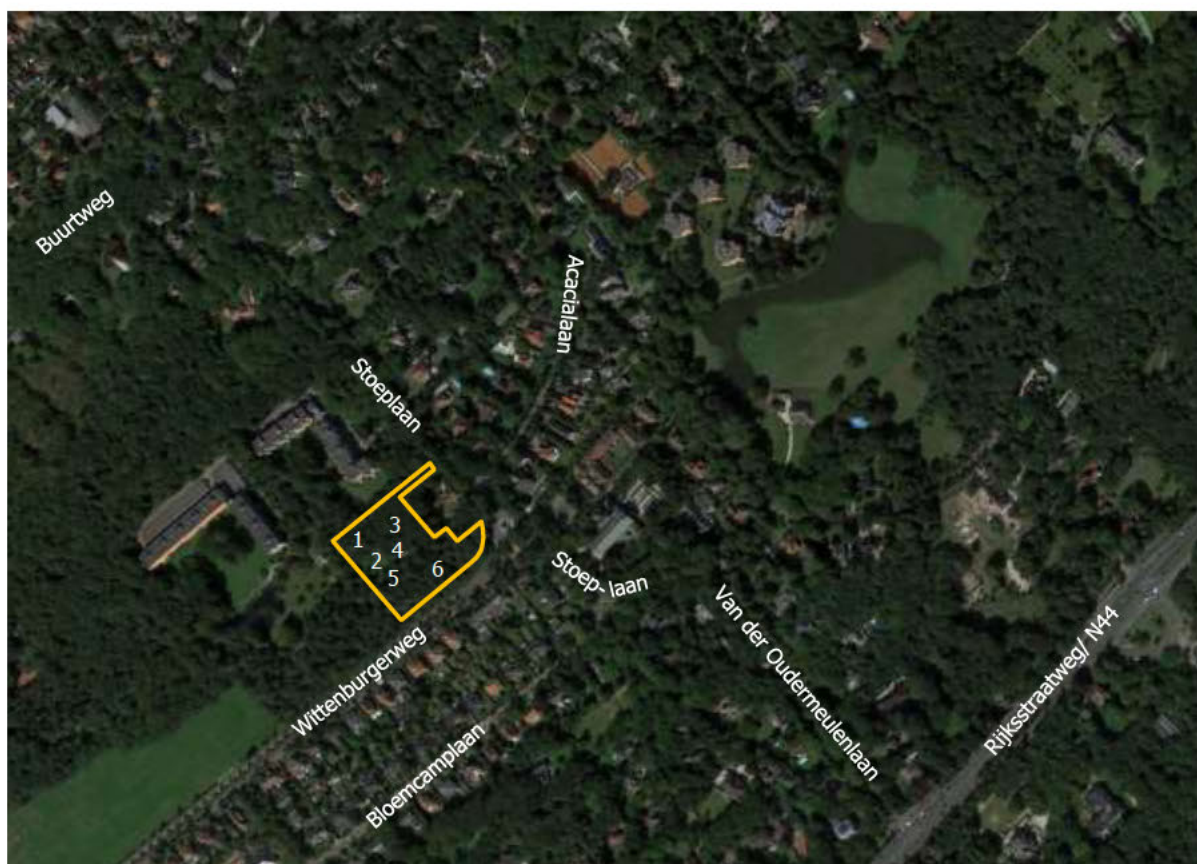
Het rapport opent met de aanduiding van het plangebied. Hoofdstuk twee betreft de beschrijving van de historische ontwikkeling van Klein Stoephout, waar relevant in de context van de gehele buitenplaats Stoephout. Hoofdstuk drie bevat de actuele situatie van het plangebied. Hoofdstuk vier bevat de conclusies uit het onderzoek. In hoofdstuk vijf is de tuinhistorische waardering van het plangebied opgenomen. Dit mondt in hoofdstuk zes uit in aanbevelingen ten aanzien van het beschermen en benutten van Klein Stoephout. Het rapport wordt afgesloten met de bronnenlijst en bijlagen.

1 www.meertens.knaw.nl

1 HET PLANGEBIED

Locatie	Het terrein Klein Stoephout ligt in Wassenaar-Zuid, bij de kruising Stoeplaan-Wittenburgerweg. Het terrein ligt ten zuiden van de voormalige garagewoning (Stoeplaan 7). Aan de oostzijde wordt het terrein begrenst door de Zijlwetering, aan de zuid- en westzijde door het park van appartementencomplex Stoephout.
Kadastraal	Wassenaar H 2635 en H 2632
Oppervlakte	11.375 m2 en 430 m2
Eigenaar	████████████████████
Bescherming	- Klein Stoephout, of een onderdeel ervan, is niet beschermd als monument - Klein Stoephout ligt binnen het Beschermd Dorpsgezicht, Landgoederenzone West. - Klein Stoephout is geen onderdeel van en grenst niet aan een onderdeel van Natuurnetwerk Nederland

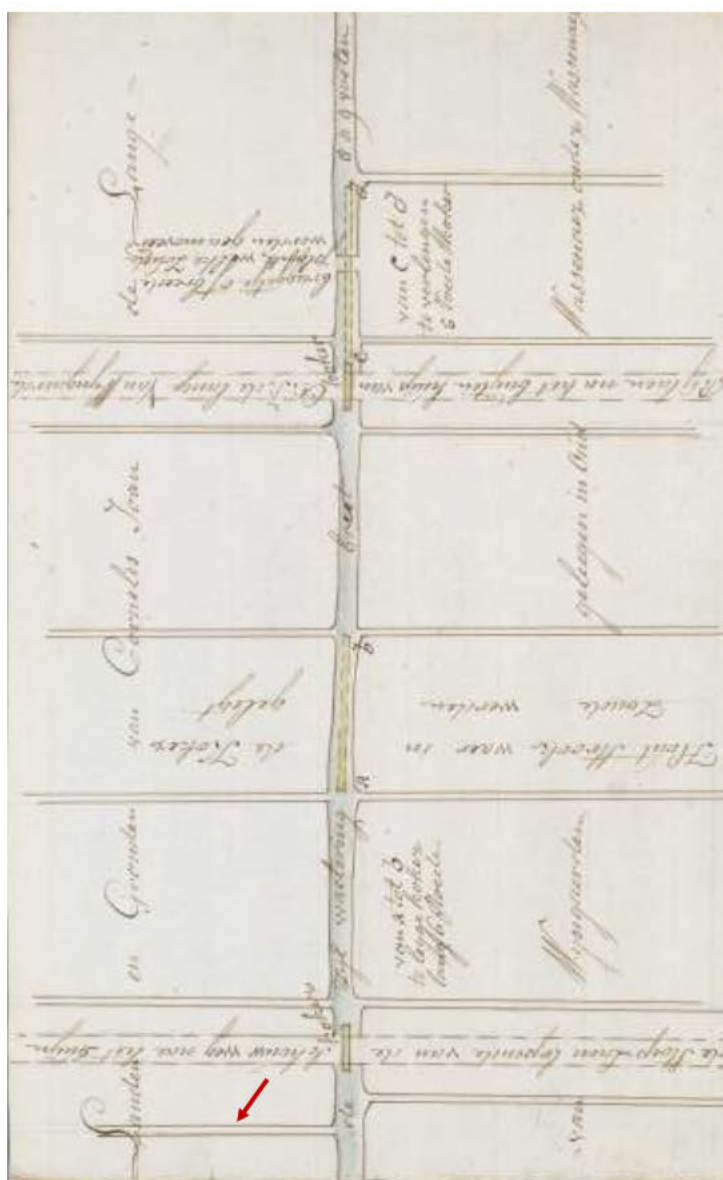
LIGGING EN SAMENASTELLING VAN HET PLANGEBIED

Afb. 1.1 De ligging van het plangebied. Voor de betekenis van de cijfers, zie in de inleiding 'het plangebied'. Bron; Google earth, luchtfoto 24 augustus 2019.

Afb. 2.1 Cornelis Joannes de Lange van Wijngaarden (1752-1820). Gravure door R. Vinkeles, eind 18e eeuw.

Afb. 2.2 Kaart met "Landen en Gronden van Cornelis Joannes de Lange (...)". De Stoeplaan ligt onderaan op de kaart, tussen sloten in. De sloot geheel linksonder lag waarschijnlijk ter hoogte van de tegenwoordige garagewoning. OAR, inv.nr A-2395

2 HISTORISCHE ONTWIKKELING

2.1 PERIODE TOT 1917

Tot 1845: het Stoephout als jachtgebied van adel en patriotten

De percelen van het Stoephout behoorden vanouds tot het grondbezit van de familie Van Wassenauer, de ambachtsheer van Wassenauer en Zuidwijk. Het Stoephout was in gebruik voor de jacht en onderdeel van het grotere jachtgebied het Blankenburger Duin. In 1765 verkocht Unico Wilhelm graaf van Wassenauer Obdam (1692-1766) dit gebied aan de gebroeders Hoyer van Brakel.¹ Zij waren de stichters van de ten noordoosten van de Stoeplaan gelegen buitenplaats Snippestein, op het terrein van de oude hofstede De Stoepwoning of Klein Haesebroek. In 1772 werd de buitenplaats omgedoopt in Hoogwoude. In 1786 werd Hoogwoude, inclusief het Blankenburgerduin en het Stoephout, gekocht door de Goudse regent en vooraanstaand patriot Cornelis Joannes de Lange, vrijheer van Wijngaarden en Ruijgbroek, (1752-1820, afb. 2.1),² gehuwd met Elisabeth Prins (1857-1809).

Cornelis kocht in 1786 ook de Hofstede Out Wassenauer aan de oostzijde van de Zijlwetering. Zijn gehele bezit gaf hij rond 1800 de naam Het Huys te Oud Wassenauer, waarbij het gebied ten zuidwesten van de Stoeplaan bekend bleef onder de oude gebiedsnaam *het Stoephout*.

Uit een verzoekschrift van Cornelis van 7 mei 1801 aan het Staatsbewind van de Bataafsche Republiek, blijkt dat het jachtgebied vanouds specifiek werd gebruikt voor konijnenteelt en -jacht. Waarbij Cornelis het Blankenburgerduin verhuurde en het Stoephout voor eigen gebruik had.³

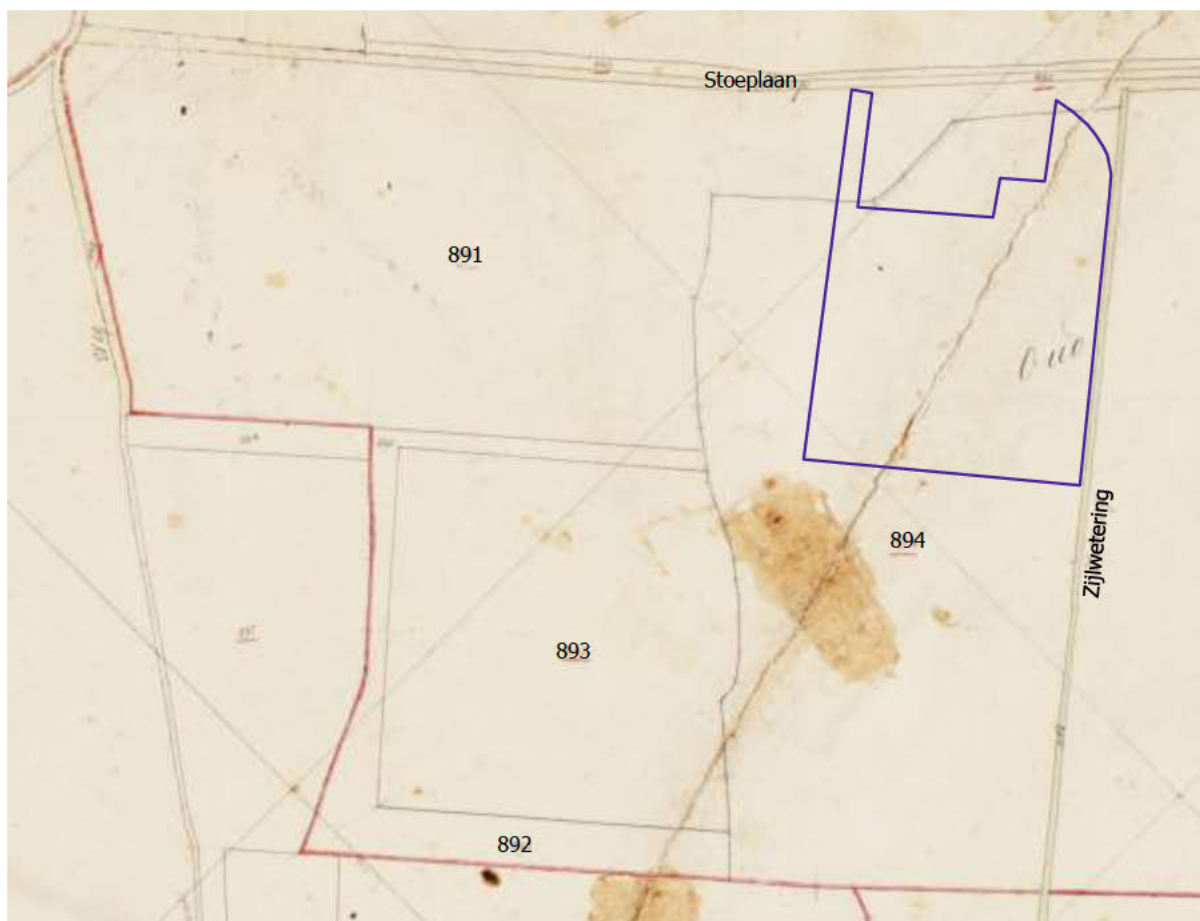
Op 15 februari 1800 kreeg Cornelis toestemming van het Hoogheemraadschap van Rijnland om drie duikers te leggen in de Zijlwetering en zo de bestaande bruggen te vervangen door dammen.⁴ Een van de drie betreft de Stoeplaan (afb. 2.2). Door het plangebied Klein Stoephout ligt op de kaart een sloot, waarschijnlijk ter hoogte van de tegenwoordige garagewoning.

Na Cornelis' overlijden in 1820 vererfde Oud Wassenauer op oudste zoon Bonaventura Adriaan Cornelis de Lange van Wijngaarden (1782-1845), die in 1821 huwde met Antoinette Catharina Cornelia Slicher (1781-1864). Dit echtpaar bleef kinderloos.

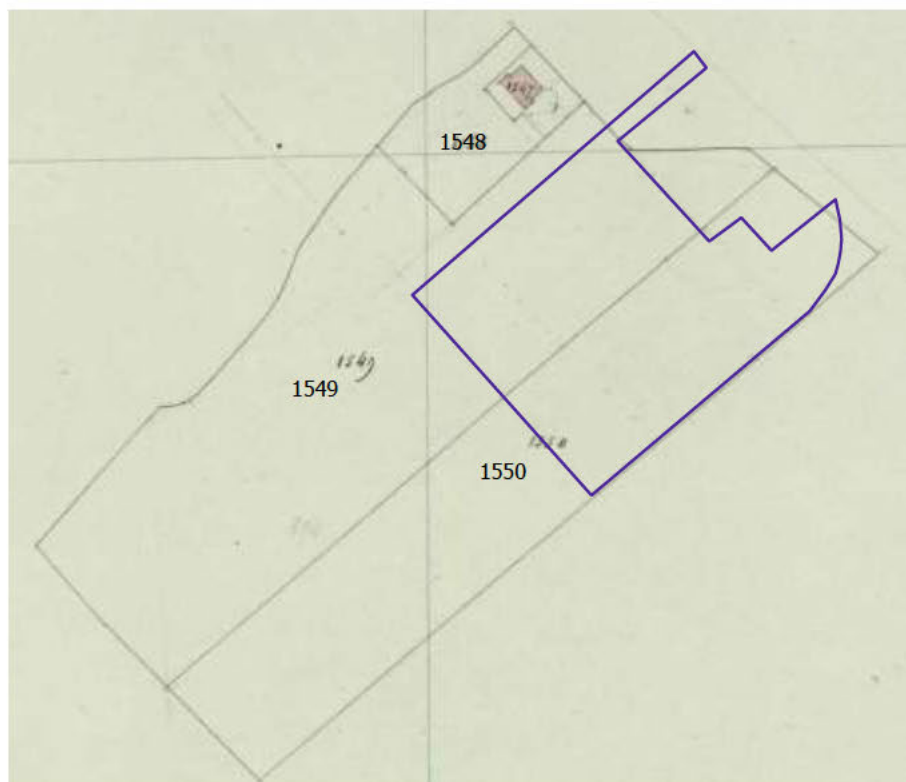
In 1822 is Wassenauer voor het eerst kadastraal ingemeten. De 'Stoephoutpercelen' zijn op het Kadastraal Minuutplan (KMP) ingetekend als sectie F, nummers 891-894 (afb. 2.3). Deze percelen hebben volgens de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel van 1832 het volgende gebruik:

- 891 boschhakhout
- 892 boschhakhout
- 893 geestland
- 894 weiland

Op het KMP is ook de op afb. 2.2 getekende sloot over het Stoephout zichtbaar. Deze vormt dan de grens tussen (de smalle strook) 'boschhakhout' en het weiland.

Afb. 2.3 Detail van het Kadastraal Minuutplan uit 1822, sectie F blad 4, met percelen van het latere Stoephout. Met de paarse lijn is bij benadering het plangebied Klein Stoephout gemarkeerd.

Afb. 2.4 Detail van 107, dienstjaar 1868, met de verkaveling van het terrein, waarbij het zuidoostelijke perceel van de huidige bosstrook is ontstaan.

1845-1879: Familie Groen van Prinsterer en de eerste dienstwoning

Na het overlijden van Bonaventura de Lange in 1845, is Oud Wassenaar verkocht aan politicus en orangist Guillaume Groen van Prinsterer (1801-1876) en diens echtgenote Elisabeth Maria Magdalena van der Hoop (1807-1879). Zij lieten kort voor 1867 langs de 'bosgrens' van het Stoephout een bouwwerk plaatsen (perceel F 1547) op een bescheiden rechthoekig perceel (F 1548). Dit is kadastraal vastgelegd op Hulpkaart 107, dienstjaar 1868 (afb. 2.4). Het bouwwerk is Kadastraal omschreven als 'huis en erf'.⁵ De hulpkaart toont ook dat het grote weilandperceel F 894 daarbij in drieën werd gesplitst. Hierbij ontstond het lange zuidoostelijke perceel (F1550) langs de Zijlwetering, tegenwoordig de bosstrook.

In 1871 verhuisden de Groen van Prinsterers naar de aan de andere zijde van de Buurtweg gelegen buitenplaats Blankenburg. Oud Wassenaar ten noorden van de Stoeplaan werd verkocht aan Cornelis Jan van der Oudermeulen (1838-1904) en Julia Ewouda gravin van Randwijck (1836-1914). Het gebied ten zuiden van de Stoeplaan hielden de Groens in eigendom. Na het overlijden van douairière Groen-van der Hoop in 1879, is ook het Stoephout alsnog aangekocht⁶ door Cornelis Jan van der Oudermeulen.

De eerste Topografische kaart van het gebied, uit 1875, toont de dienstwoning, zonder verdere (moes)tuin-aanduiding. Verder is de verdeling tussen bos en weiland nog gelijk aan 1822 (afb. 2.5). Het is niet duidelijk of familie Groen na 1867 bij de dienstwoning een eerste moestuin heeft aangelegd, of dat dit na 1879 is gedaan door Van der Oudermeulen.

1879-1904: Wandelbos en moestuin voor familie Van der Oudermeulen

In 1881 is Wassenaar sectie F kadastraal opnieuw ingemeten. Hulpkaart 173 uit 1882 (afb. 2.6) laat voor het plangebied duidelijk de begrenzingen van de L-vormige moestuin zien (percelen F 1961 en F 1962). In de perceelvormen is de grens herkenbaar tussen de lager gelegen nutstuin en het hoger gelegen parkbos. De Topografische kaart van 1894 toont eveneens de L-vormige nutstuin. Deze tuin werd volgens de kaart omringd door sloten en boomrijen (afb. 2.7). Tussen de L-vormige nutstuin en de bosstrook langs de Stoeplaan is dan een bosgebiedje ingetekend op de locatie van het huidige hoge bosdeel. Op deze kaart is met nutstuin en bosgebiedje de 'oervorm' van Klein Stoephout herkenbaar.

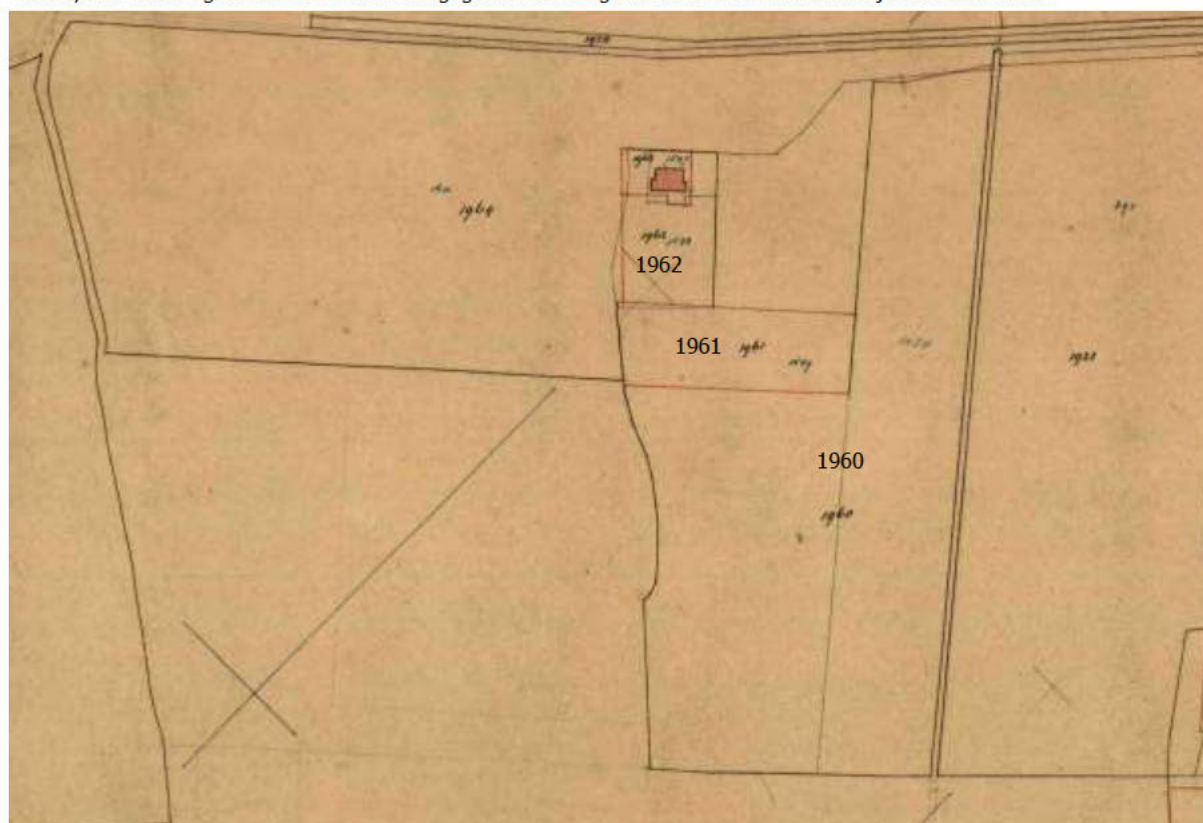
Wat eerder, in 1880, deed de 'wandelende dominee' Jacobus Craandijk (1834-1912) verslag van zijn bezoek aan Wassenaar.⁷ Hij zegt in zijn uitgebreide stuk over Oud Wassenaar onder meer "*Het terrein van het tusschen beiden [Wittenburg en Rust en Vreugd] gelegen Oud-Wassenaar is, voorzoover het zich langs den weg [Rijksstraatweg] uitstrekt, meerendeels nog wat woest en zandig. Kort en schraal duingras en geelbruin mos bedekt den eenigszins golvenden bodem, lage dennen, dwergeikjes en wilde struiken schieten er op, maar daar achter wassen hooge, statige boomen, die zich aan het kloke hout der aangrenzende buitenplaatsen aansluiten, en een breede deftige laan vormt den hoofdtoegang tot het prachtige gebouw, dat de Heer van der Oudermeulen - naar het ontwerp van den architect C. Muysken en onder opzicht van den Heer A.R. Freem - hier heeft gesticht.*"

In 1905/dienstjaar 1906 is Hulpkaart 269 (afb. 2.9) opgemaakt in verband met de bouw van een woning met schuurtje ten westen van het plangebied. Uit de Kadastrale legger van Van der Oudermeulen blijkt dat 'huis en schuur' in 1902 zijn gebouwd.⁸ Dit betreft een tweede dienstwoning aan de zuidzijde van de Stoeplaan, ten westen van het plangebied.

In 1904 zijn de begrenzingen van de wegen en percelen opnieuw ingemeten. Op Veldwerk 1571 (afb. 2.8) is goed zichtbaar dat de Zijlwetering nog als belangrijke watergang aanwezig was. Aan de oostzijde van de Zijlwetering liggen de gronden van buitenplaats Wittenburg. Omdat het Kadaster pas in 1905 de tweede dienstwoning registreerde, staat deze niet op de kaart van 1904. In datzelfde jaar kwam de volgende top.kaart uit, deze geeft dezelfde terreinindeling en -gebruik aan als de top.kaart van 1894.

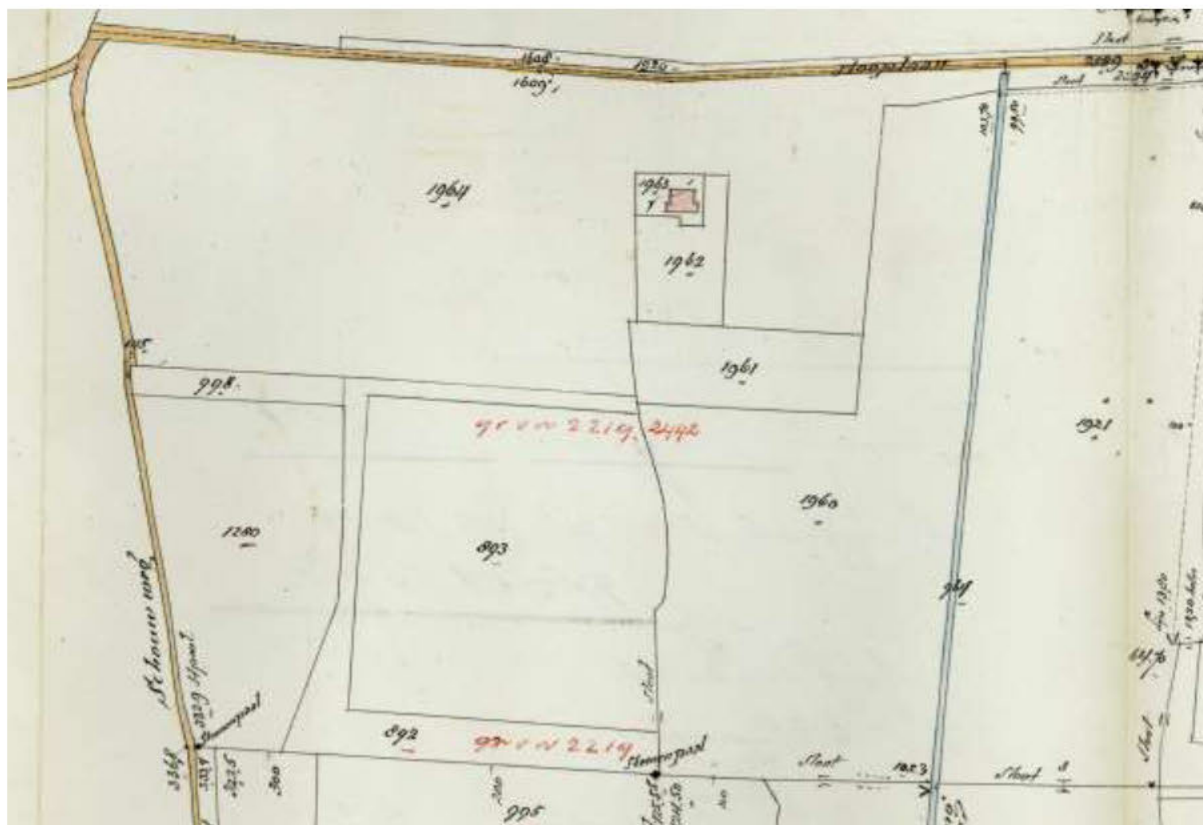
Afb. 2.5 Topografische kaart 1875, met daarop de eerste bebouwing bij het plangebied. Langs de Stoeplaan ligt een bosstrook, het verdere gebied is als weiland aangegeven. De hoogteverschillen in het terrein zijn niet herkenbaar.

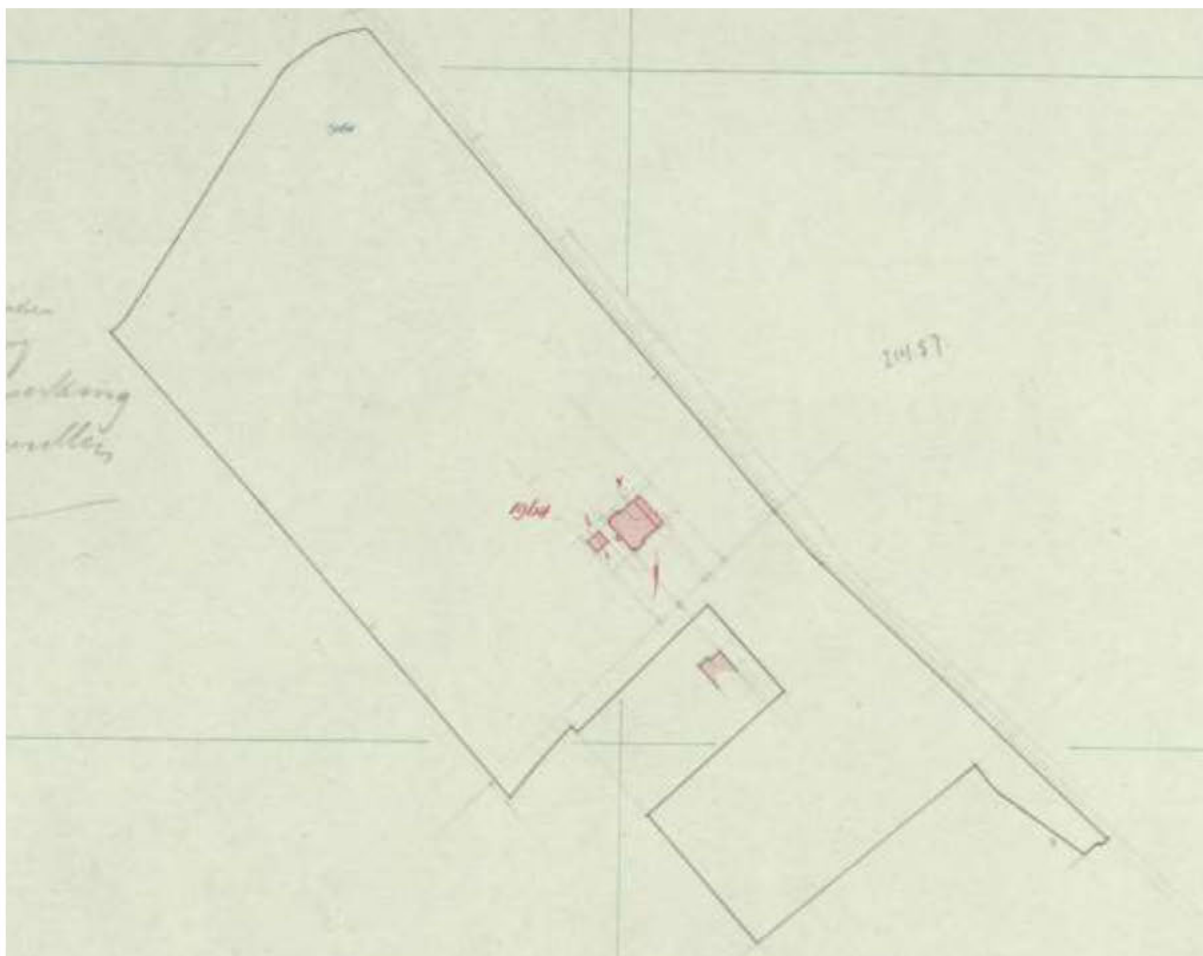
Afb. 2.6 Detail van Hulpkaart 173, dienstjaar 1882, met de hermeting van sectie F. de kaart toont voor het plangebied de begrenzingen van de L-vormige moestuin (percelen F 1961 en F 1962). In de perceelvormen is de grens al herkenbaar tussen de lager gelegen nutstuin en het hoger gelegen parkbos. Het zuidoostelijke lange perceel is dan kadastraal weer samengevoegd met het zuidwestelijke perceel tot nr 1960.

Afb. 2.7 Topografische kaart 1894, met daarop de bebouwing, de L-vormige nutstuin en het hoger liggende bosdeel. Ten noordoosten van het bosdeel is de oude sloot herkenbaar van de kaart uit 1800 (afb. 2.2) en het KMP uit 1822 (afb. 2.3). Op het terrein van het latere Grote Huis is zichtbaar dat, net als in 1875, diverse rechte lanen door het bosgebied lagen. Deze lanen zijn al herkenbaar op het KMP uit 1822 (afb. 2.3) en ook nog in 1904 (afb. 2.8). Dit bosgebied fungeerde als 'overpark' ("wandelbosch met schoone paden") van Oud Wassenaar.

Afb. 2.8 Detail van Veldwerk 1571, goedgekeurd 1904. Tussen circa 1881 en 1904 is kennelijk de oude sloot gedempt ter hoogte van bosdeel en tuinmanswoning. De sloot vormt daar in 1904 in ieder geval geen kadastrale grens meer.

Afb. 2.9 Hulpkaart 269, dienstjaar 1906, met op perceel nr 1964 aangegeven de in 1902 gebouwde tweede dienstwoning met schuurtje.

Afb. 2.10 Foto uit 1912 van het 1:1 model van het museumhuis voor familie Kröller-Müller, naar ontwerp van L. Mies van der Rohe. Het zicht is vanuit het zuiden, vanaf de Zijlwatering. Rechts van het modelhuis is op de achtergrond de oude tuinhuiswoning uit 1867 zichtbaar, met erachter en -naast het parkbos. Dit is de enig bekende afbeelding waar het oudste bouwwerk van Stoephout op zichtbaar is. Bron: krollermuller.nl.

1904-1911: N.V. Nationaal Grondbezit, dhr Goekoop, jhr Speelman

Na het overlijden van de Van der Oudermeulen in 1904, kwamen de buitenplaatsen Oud Wassenaar, Rust en Vreugd en Klein Rust en Vreugd te koop. Deze werden in 1905 aangekocht door N.V. (Exploitatiemaatschappij) Nationaal Grondbezit van J.Th. Wouters.⁹ De NV verkocht de gronden van het plangebied in hetzelfde jaar door aan de Haagse bouwondernemer Adriaan Eliza Herman Goekoop (1859-1914).¹⁰ Hij hield de grond kort in bezit; in dienstjaar 1909 is de verkoop uit 1907 of 1908 vastgelegd aan buurman jhr Helenus Marinus Speelman (1857-1909), bouwheer van kasteel Wittenburg.¹¹ Kort daarop liet Helenius de tweede dienstwoning bij het plangebied laten slopen. Dit is vastgelegd op Hulpkaart 306 dienstjaar 1910, de inmeting van de afbraak is gedateerd juli 1908. In 1909 pleegde Helenus zelfmoord, waarna zijn bezit vererfde op zijn weduwe Sophie Adrienne barones Sloet van Oldruitenborgh (1860-1941) en hun drie dochters. In hun Kadastrale legger, artikel 1587, zijn de gronden van het plangebied opgesomd in de lijst van De Wittenburg.

1911-1917: Familie Kröller-Müller en de trambaan

In april 1911 verkochten de erven Speelman deze gronden aan Antony George Kröller (1862-1941), gehuwd met Helene Müller (1869-1939). Zij noemden het Stoephout eerst Ellenwoude en later Elmwood. Hier wilden zij Helenes droom voor een museumhuis verwezenlijken.¹² In 1912 is daartoe een model op ware grootte op het terrein geplaatst, naar ontwerp van L. Mies van der Rohe (afb. 2.10). Drie jaar later werd ook een model naar ontwerp van H.P. Berlage geplaatst. Uiteindelijk vonden de bouwplannen geen doorgang. Het echtpaar verkocht Ellenwoude/ Elmwood in 1917¹³ en kocht het iets verderop gelegen Groot Haesebroek. Het verhaal gaat dat een reden hiervoor was, dat in die periode de plannen werden ontwikkeld voor een (stoom)tramlijn over de Wittenburgerweg en de Stoeplaan (zie afb. 2.20): dit zou teveel de gewenste rust van woon-/ museumomgeving beïnvloeden.

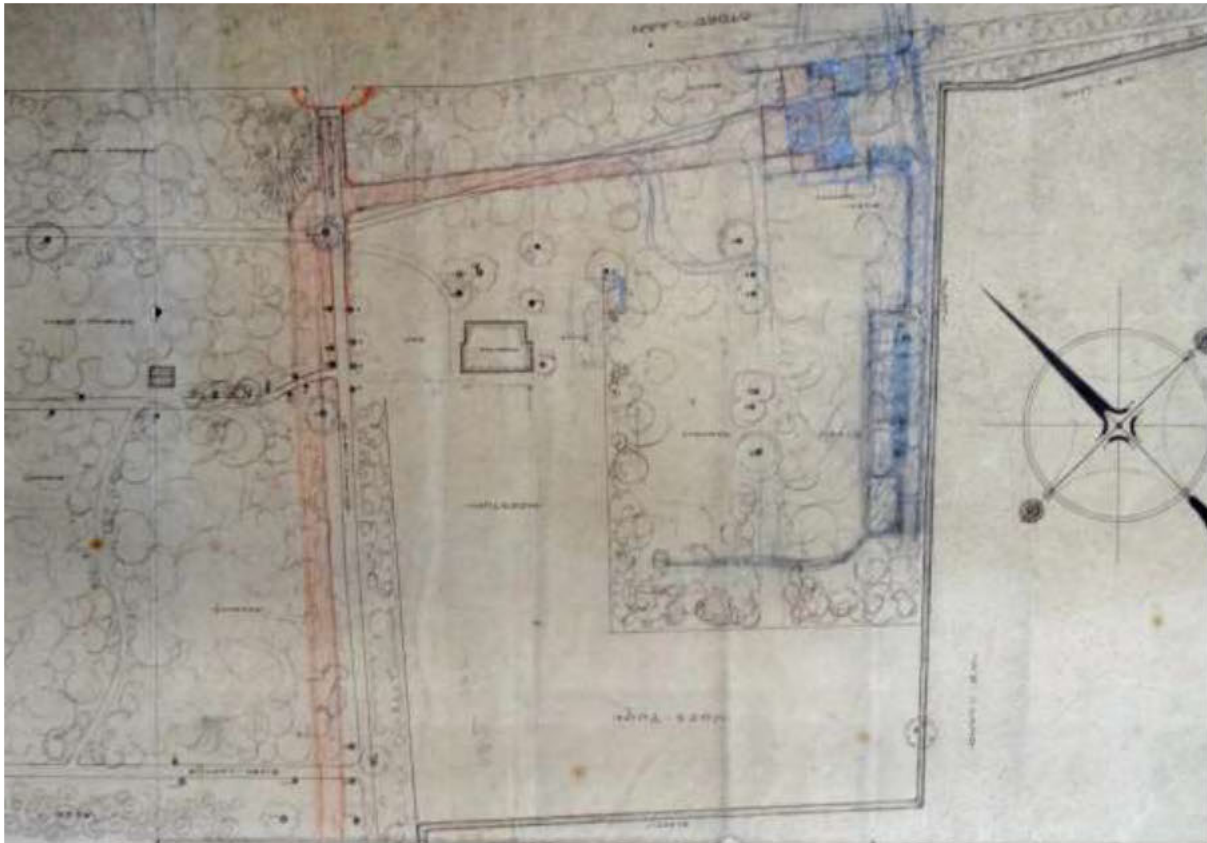
2.2 PERIODE 1917-1919, BOUW EN AANLEG

De koper in 1917 van het terrein Elmwood was Margaretha Jacoba Johanna (Margo) de Lange (1860-1938), douairière J.B.A. Kessler (1853-1900). Uit correspondentie blijkt dat oudste zoon Geldolph Adriaan (Dolph) Kessler (1884-1945) optrad als zaakwaarnemer.¹⁴ Op dat moment bewoonde mevrouw Kessler de verderop gelegen buitenplaats De Paauw aan de Rijksweg.

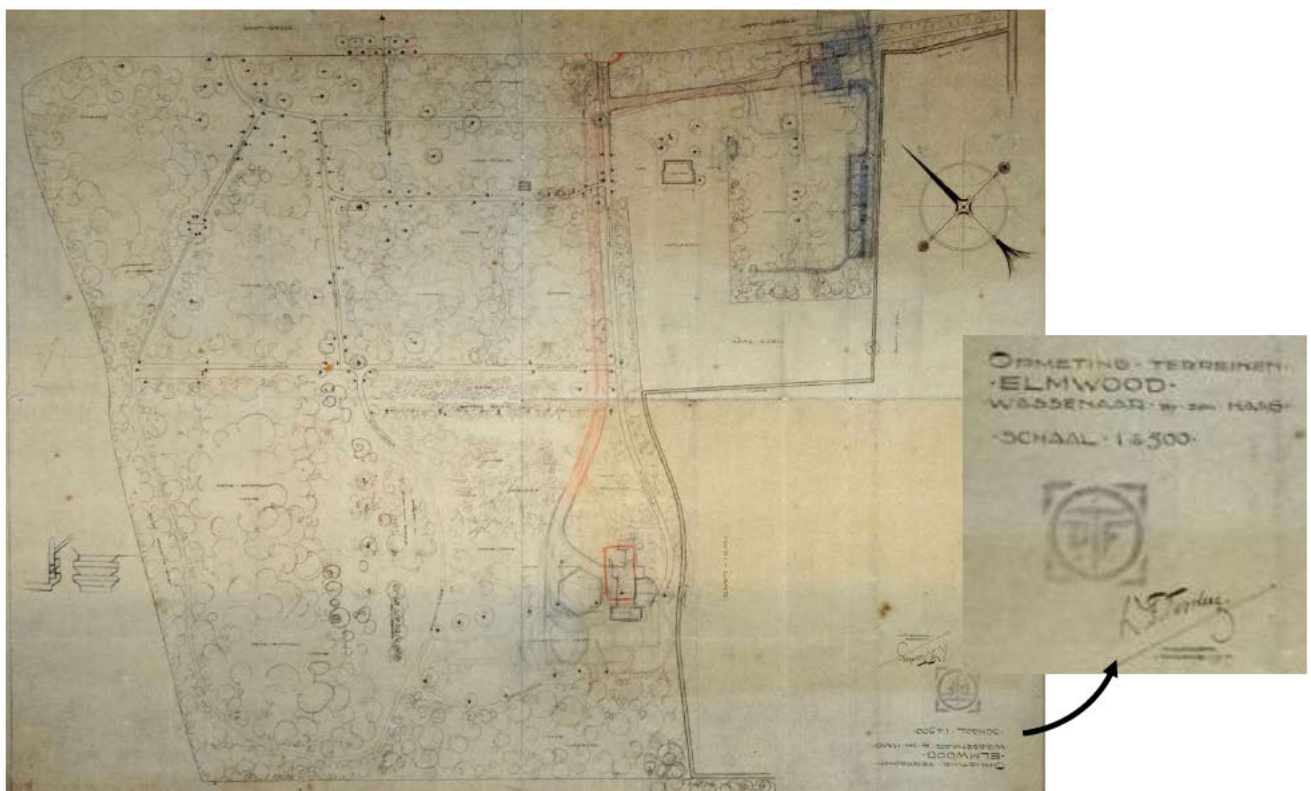
Kort na aankoop werd contact gelegd met architect K.P.C. de Bazel (1869-1923) en tuinarchitect D.F. Tersteeg (1876-1942). In november 1917 is het terrein van Elmwood in kaart gebracht door Tersteeg (afb. 2.11 en 2.12). In het plangebied is de 19e-eeuwse tuinstructuur goed zichtbaar: de L-vormige moestuin met boomgaard en het hoger liggende bosdeel. Door het bosdeel lag een noord-zuid-pad, met langs de westzijde enkele bomen. In de noordwesthoek van de moestuin stond de dienstwoning uit circa 1867.

Uit een kadastrale schets van november 1917 (afb. 2.13) blijkt dat deze oude dienstwoning zou worden verbouwd, mogelijk direct met de functie van tijdelijk huis voor mevrouw Kessler. De Bazel maakte hiervoor eveneens in november 1917 twee ontwerpen (afb. 2.14).¹⁵ Tegelijk leverde hij het eerste ontwerp aan voor de garage met dienstwoning, waarvoor in februari 1918 een tweede versie werd gemaakt (afb. 2.15).

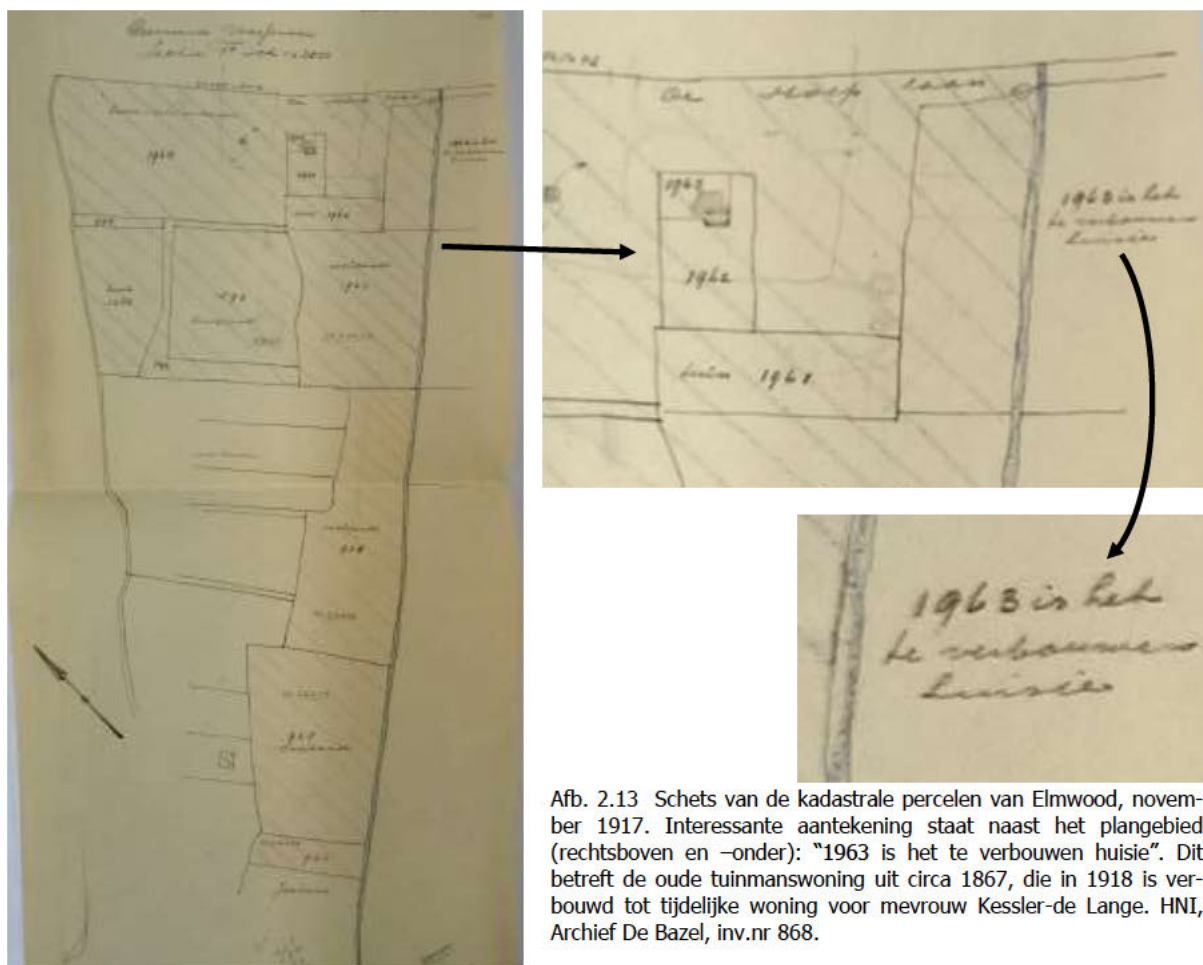
In augustus 1918 maakte Tersteeg een deelontwerp voor het gebied garage, tuinmanswoning en moestuin (afb. 2.16). In december 1918 is dit deelontwerp nader/ bouwkundig uitgewerkt door De Bazel (afb. 2.17 en 2.18). Daaropvolgend werd het deelgebied verdeeld in twee projecten: a) de bouw van de garage met woning en b) de bouw van de schuur [tegenwoordig bekend als 'de stal'], diverse tuilmuren en inrijhek. De aanbesteding volgde rond de jaarwisseling. Volgens de Weekrapporten van de aanleg/bouw¹⁶ is het project b) *schuur, diverse tuilmuren en inrijhek* uitgevoerd in 16 weken, tussen 1 maart en 7 juni 1919. Het metselwerk kon blijkens bericht van aannemer Van der Helm uit maart 1919 niet eerder beginnen vanwege de vorstperiode.

Afb. 2.11 Detail van de inventarisatiekaart van Elmwood door D.F. Tersteeg, november 1917. In het plangebied ligt de L-vormige moestuin. Het bosdeel blijkt in de oude situatie groter: aan de zuidoostzijde tot aan de sloot en aan de zuidwestzijde verder de moestuin in. Door het bos ligt het noord-zuidpad, met langs de westzijde een ongelijke 'rij' beuken. Langs de oost- en zuidzijde van het terrein ligt een sloot. Het oostelijke perceel tussen sloot en Zijlwetering is niet ingetekend. Het is niet duidelijk of de schetsen in rood en blauw door De Bazel of door Tersteeg zijn gemaakt.

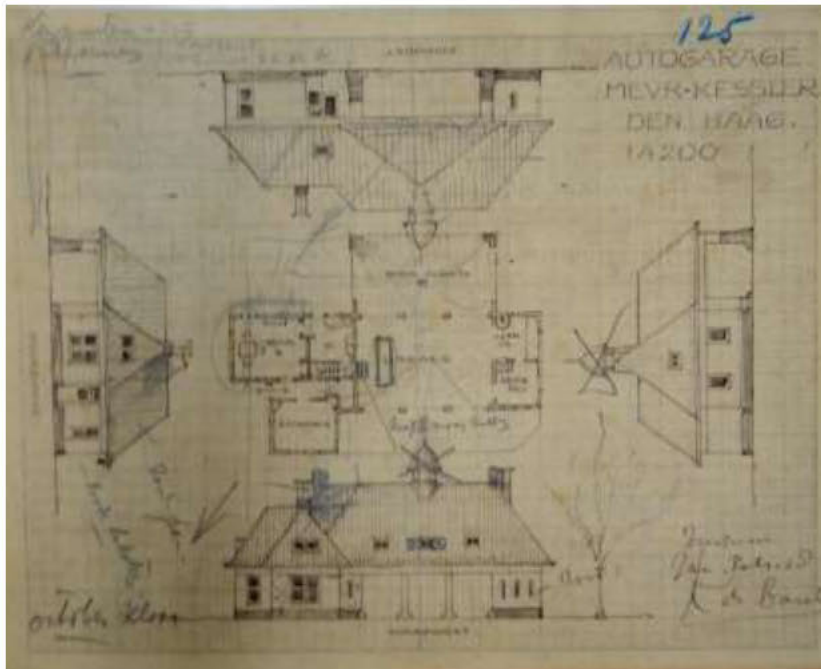
Afb. 2.12 Inventarisatiekaart van Elmwood door D.F. Tersteeg, november 1917. In het (zuid)westelijke terrein blijkt een parkaanleg aanwezig te zijn. Deze bestond deels uit de 18e-/ vroeg 19e-eeuwse rechte lanen, aangevuld met lanen en paden in landschapsstijl. Zeer waarschijnlijk heeft familie van der Oudermeulen het gebied zo aangevuld, als 'overpark' van Oud Wassenaer. HNI, Archief De Bazel, inv.nr 868 Tekeningen: licht/blauwdrukken.

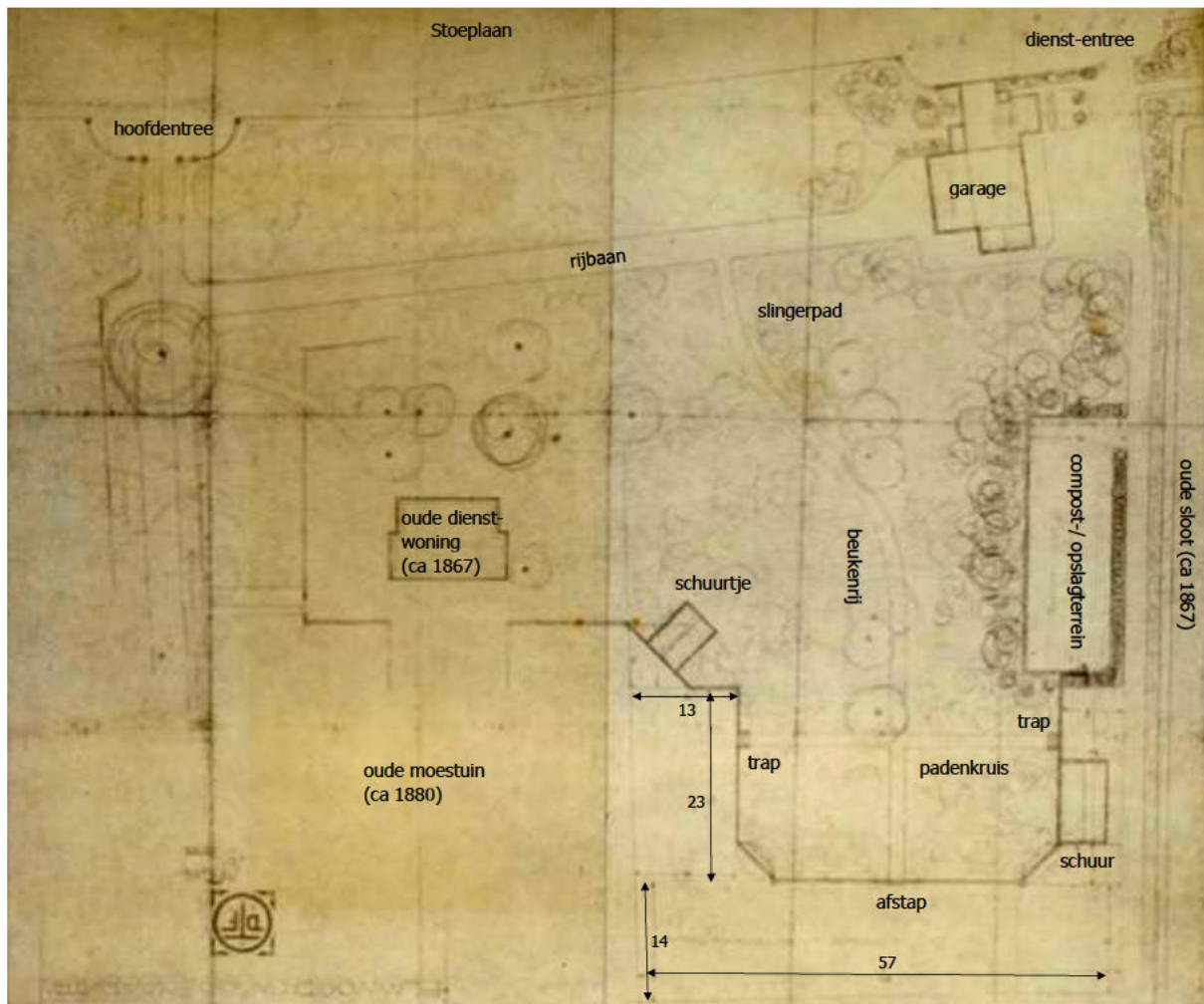
Afb. 2.13 Schets van de kadastrale percelen van Elmwood, november 1917. Interessante aantekening staat naast het plangebied (rechtsboven en -onder): "1963 is het te verbouwen huisje". Dit betreft de oude tuinmanswoning uit circa 1867, die in 1918 is verbouwd tot tijdelijke woning voor mevrouw Kessler-de Lange. HNI, Archief De Bazel, inv.nr 868.

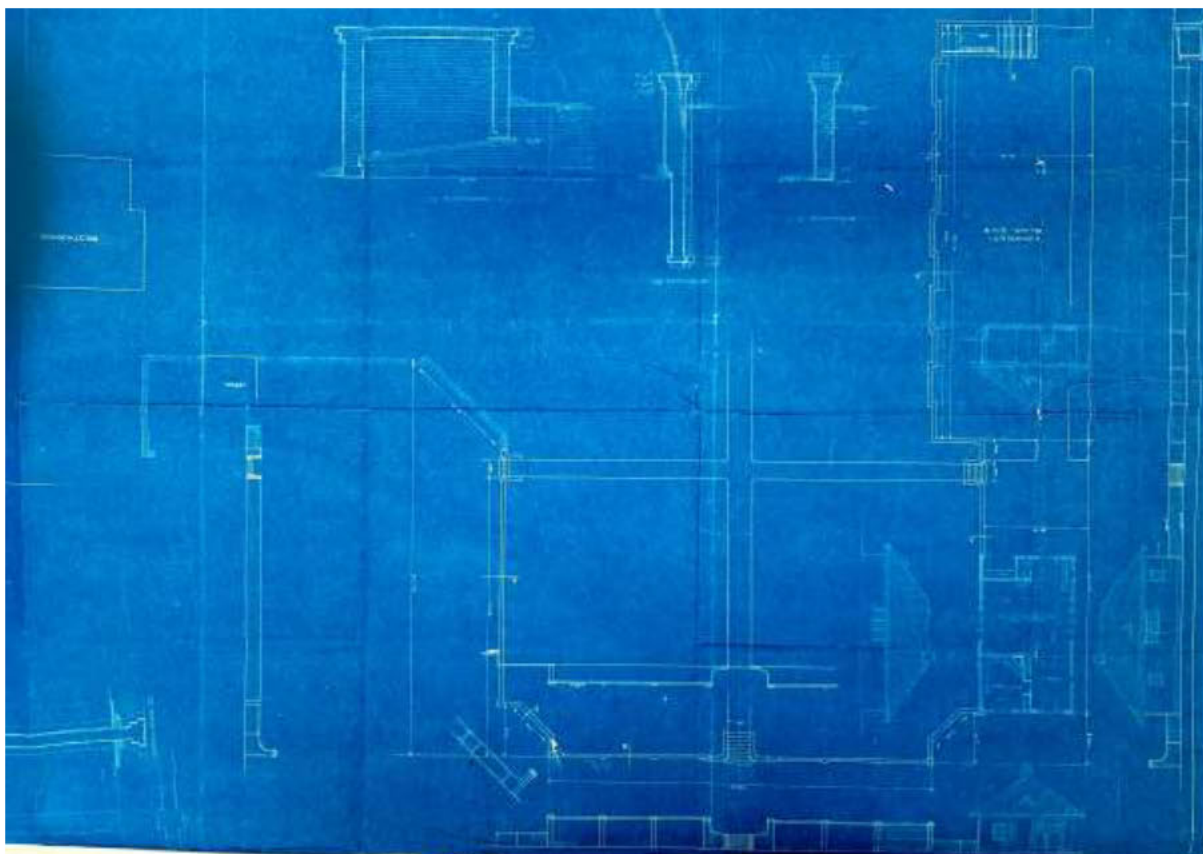
Afb. 2.14 Ontwerp door De Bazel voor de verbouwing van de oude tuinmanswoning. Uitsnede van Kaart C, bij bestek 125, ontwerpversie 2. HNI, Archief De Bazel, inv.nr 868.

Afb. 2.15 Ontwerp door De Bazel voor de garage met dienstwoning, versie januari/februari 1918. HNI, Archief De Bazel, inv.nr 868.

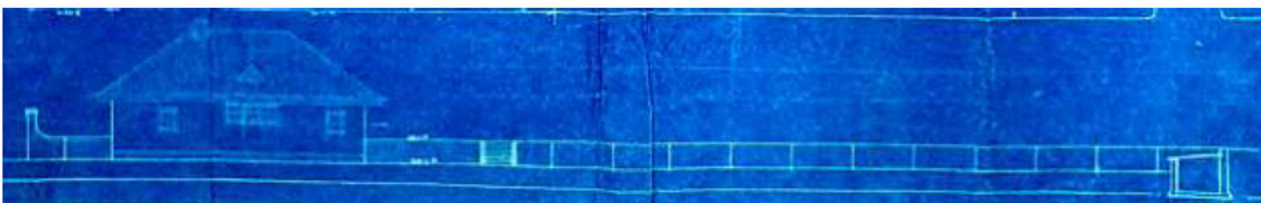
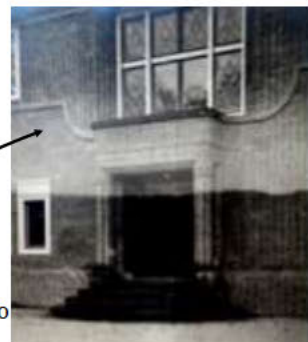
Afb. 2.16 Ontwerp door Tersteeg voor het noordoostelijk deel van Elmwood, augustus 1918: het verhoogde, oude bosdeel wordt verkleind (zie overgenomen maten in meters op de kaart) en ingericht als eenvoudig parkje, aan drie zijden omringd door keermuren. De tot woning verbouwde tuinmanswoning staat ook verhoogd binnen de keermuren. Het noord-zuidpad wordt aan de noordzijde omgelegd als slingerpad. In het zuidelijk deel komt een dwarspad, zodat een padenkruis ontstaat, met trapjes aan de oost- en westzijde en een afstap aan de zuidzijde. Aan de oostzijde ontwerpt Tersteeg een schuur en een opslag-/composthoek. Aan de noordzijde is het garagegebouw ingepast, met dienstentree en een interne rechte rijbaan naar de oprijlaan van het nog te ontwerpen Grote Huis. HNI, Archief De Bazel, inv.nr 868.

Afb. 2.17 Bouwkundig ontwerp door De Bazel van het ontwerp door Tersteeg, voor de keermuren en schuur, december 1918. De Bazel werkte het ontwerp van Tersteeg uit tot fraaie keermuren en trappen, waarbij de zuidzijde een hoge muur met monumentale trappartij kreeg. De aandacht voor de vormgeving van dit 'achterterrein' van Elmwood/Stoephout ingezet door het gegeven dat mevrouw Kessler voorlopig de naaststaande verbouwde tuinmanswoning zou gaan betrekken. HNI, Archief De Bazel, inv.nr 868.

De hoofdentree van het Grote Huis, op een foto uit circa 1922.

Afb. 2.18 Aanzichten van de keermuren en schuur, op de bouwkundige uitwerking door De Bazel, december 1918 (afb. 2.17). Het betreft respectievelijk:

- De noordwestzijde, met kleine trappartij en lage keermuur
- De zuidwestzijde, met hoge keermuur en monumentale centrale trappartij. De vormgeving van de gebogen wangen sluit aan bij de vormgeving van de hoofdentree van het verdwenen Grote Huis. Voor het westelijk (linker) muurdeel zou later de druivenkas gebouwd worden. Aan de oostzijde is de schuur ingetekend, met dubbele inrijdeur aan de boomgaardkant.
- De zuidoostzijde: met zijwand van de schuur, de lage, lange keermuur met inspringingen, de kleine trappartij en aan het noordelijke einde de overdekte, half ondergrondse mestput.

Afb. 2.19 Uitsnede van Hulpkaart 741, dienstjaar 1924, getekend december 1923. Langs de Zijlwetering is met rode lijn het tracé voor de trambaan aangegeven. De Wittenburgerweg is dan nog niet aangelegd. Op het terrein van Stoephout zijn als nieuwe gebouwen gekarteerd: de garage met woning, de schuur en aan de westzijde van de buitenplaats het 'houten huis' van oudste zoon Dolph Kessler en zijn gezin.

Afb. 2.20 Foto vanaf de toren van de Goede Herderkerk, uit 1941. Links de Wittenburgerweg, met ten westen daarvan de trambaan in een bocht over Stoephout. Naast de trambaan is de oostelijke strook (nu de bosstrook) van Stoephout zichtbaar. Deze strook is ingericht als kwekerij. GAW, id.nr 03042.

De ontwerpen van Tersteeg en De Bazel

Zowel in voorontwerp door Tersteeg als in de uitwerking door De Bazel zijn de moestuin en het oostelijke perceel buiten beeld gelaten. Het ontwerp door Tersteeg toont het padenkruis in het hogere tuindeel, met geprononceerde trappen aan de oost- en westzijde. Aan de zuidzijde tekende hij een eenvoudige twee-treden afstap. Het noordelijk pad van het kruis liet hij in een vloeiende vorm doorlopen naar een oost-westpad tussen garage en oprijlaan. Hierdoor bleef bij wandeling door het bosje de garage en werkterrein voor de auto('s) buiten beeld. Het garagegebouw heeft in Tersteegs ontwerp nog een eerdere vormgeving dan uiteindelijk door mevrouw Kessler-de Lange is gekozen. Tersteeg tekende ook de schuur in, met ten noorden daarvan de ruimte voor compostopslag, langs een rechte muur. Het gehele hogere terrein werd ingevuld als parkbos dat door bleef lopen tot aan de Stoeplaan.

Aan de kant de tuinmanswoning ontwierp hij een schuurtje, dat meeliep in de lijn van de schuine keermuur.

De blauwdruk door De Bazel laat alleen de bouwkundige onderdelen zien : schuur, keermuren en trappen. De Bazel werkte het Tersteeg-ontwerp nader uit met meer vormgegeven trappartijen, waarbij de trap aan zuidzijde monumentaler werd opgezet dan de oost- en westtrap. De Bazel gaf de keermuur aan de zuidwestzijde vorm als hoge muur, waarbij de uitstraling van de trappartij werd versterkt door halfronde inzwenkingen in de muur. De zuidoostelijke keermuur tussen hoger deel en compostruimte ontwierp De Bazel als ondiepe retranchementenmuur/ meandermuur.¹⁷

Langs de zuidwestzijde van de moestuin ontwierp hij een hoge tuinmuur, met een houten entreehek. Tegen de muur tekende hij spalterhekken voor de teelt van leifruit. Deze muur is fraai zichtbaar op filmbeelden uit 1938.

2.3 PERIODE 1917-1938

Na de verbouwing van de tuinmanswoning tot tijdelijke hoofdwoning in 1917/18, de bouw van de garage met woning in 1918 en de bouw van schuur en tuinen in 1919, betrof mevrouw Kessler-de Lange in zomer 1919 de verbouwde tuinmanswoning. Voor het woongenot had zij houtkachels van De Paauw meeverhuisd.¹⁸

In 1920/21 werd begonnen met de bouw van het Grote Huis. Uit de correspondentie tussen De Bazel en baksteenleveranciers uit 1919 en 1920 komt de materiaalschaarste in de nasleep van Eerste Wereldoorlog naar voren.¹⁹ In 1922 maakte tuinarchitect Tersteeg een deelontwerp voor het terrein rond het huis.²⁰ Op een zeker moment in die jaren is de buitenplaats Stoephout gaan heten. Het waarom en het exacte moment hiervan is onbekend. In 1923 verhuisde mevrouw Kessler naar het Grote Huis, waarna de tijdelijke woning weer als tuinmanswoning in gebruik werd genomen.

Ondertussen werd langs Stoephout de tramlijn aangelegd. De oostelijke punt van Stoephout werd onteigend, om de bocht voor de rails mogelijk te maken. Dit is vastgelegd op Hulpkaart 741, dienstjaar 1924, getekend december 1923 (afb. 2.19). In die jaren werd ook het naastgelegen De Wittenburg grotendeels verkaveld voor villabouw. Tussen de tramlijn en de villawijk werd de Wittenburgerweg aangelegd. Trambaan, Wittenburgerweg en de oostelijke strook van Stoephout zijn zichtbaar op een foto uit 1941 (afb. 2.20).

Afb. 2.21 Uitsnede van de luchtfoto uit 1933, met een fraai overzicht van buitenplaats Stoephout.

Afb. 2.22 Detail van de luchtfoto uit 1933, met het plangebied.

Uit enkele jaren eerder, in 1933, is de eerstbekende luchtfoto van Wassenaar genomen. Hierop is de aanleg van Stoephout goed zichtbaar (afb. 2.21 en 2.22). Op detail van de foto komt de inrichting van de moestuin en boomgaard goed naar voren. Tegen de hoge zuidwestelijke keermuur is ook de druivenkas zichtbaar. Het verhoogde parkbos liep tussen garage en tuinmanswoning door tot aan de Stoeplaan. Langs de oostzijde van nutstuin en parkbos lijkt een dichte beplantingsrand te staan. Het oostelijke perceel tussen deze rand en Zijlwetering had in 1933 een indeling in vakken als kwekerij, waarvan het exacte gebruik niet herkenbaar is.

Overigens blijkt uit de luchtfoto dat het ontwerp door Tersteeg voor de tuinen rond het huis op onderdelen anders is uitgevoerd of tussen 1922 en 1933 is aangepast. In 1936 werd aan tuinarchitect Tersteeg een album aangeboden met foto's van zijn projecten.²¹ Hierin zijn ook vier foto's bij het Grote Huis van Stoephout opgenomen. Eén foto toont het uitzicht richting de moestuin (afb. 2.23).

2.4 PERIODE 1938-1963

Na het overlijden van mevrouw Kessler-de Lange in 1938, werd Stoephout van april 1939 tot oktober 1963 verhuurd aan Anton Sebastiaan Maria Cloppenburg (1889-1967).²² Over de inrichting van het plangebied en de waarschijnlijk veranderingen daarin (moestuinen raakten buiten gebruik door personeelskosten en opkomst van supermarkten) zijn geen nadere gegevens bekend.

Uit de jaren veertig dateren twee afbeeldingen waarop het plangebied zichtbaar. In 1941 is een foto gemaakt vanaf de Goede Herderkerk. Hierop is de Wittenburgerweg zichtbaar, met trambaan en de bocht om Stoephout. Achter de bocht is het oostelijke perceel goed te zien. Dit lijkt in gebruik te zijn als kwekerij en nutstuin (afb. 2.20). Van 13 september 1944 dateert een luchtfoto. Hierop is goed te zien dat Stoephout voornamelijk bestond uit parkbos, met open tuindelen en voorweide bij het

Afb. 2.23 Foto vanaf het terras van het Grote Huis, richting de moestuin. Achter de strakke haag is opgaande beplanting zichtbaar (boomgaard?), daarachter de toren van de Goede Herderkerk. Foto een van vier van Stoephout, in album met 'foto's van gerealiseerde tuinen aangeboden aan de tuinarchitect D.F. Tersteeg, 7 februari 1936.'

WUR, Spec.Coll. Library, Album I, p. 15-17 (R360A041)

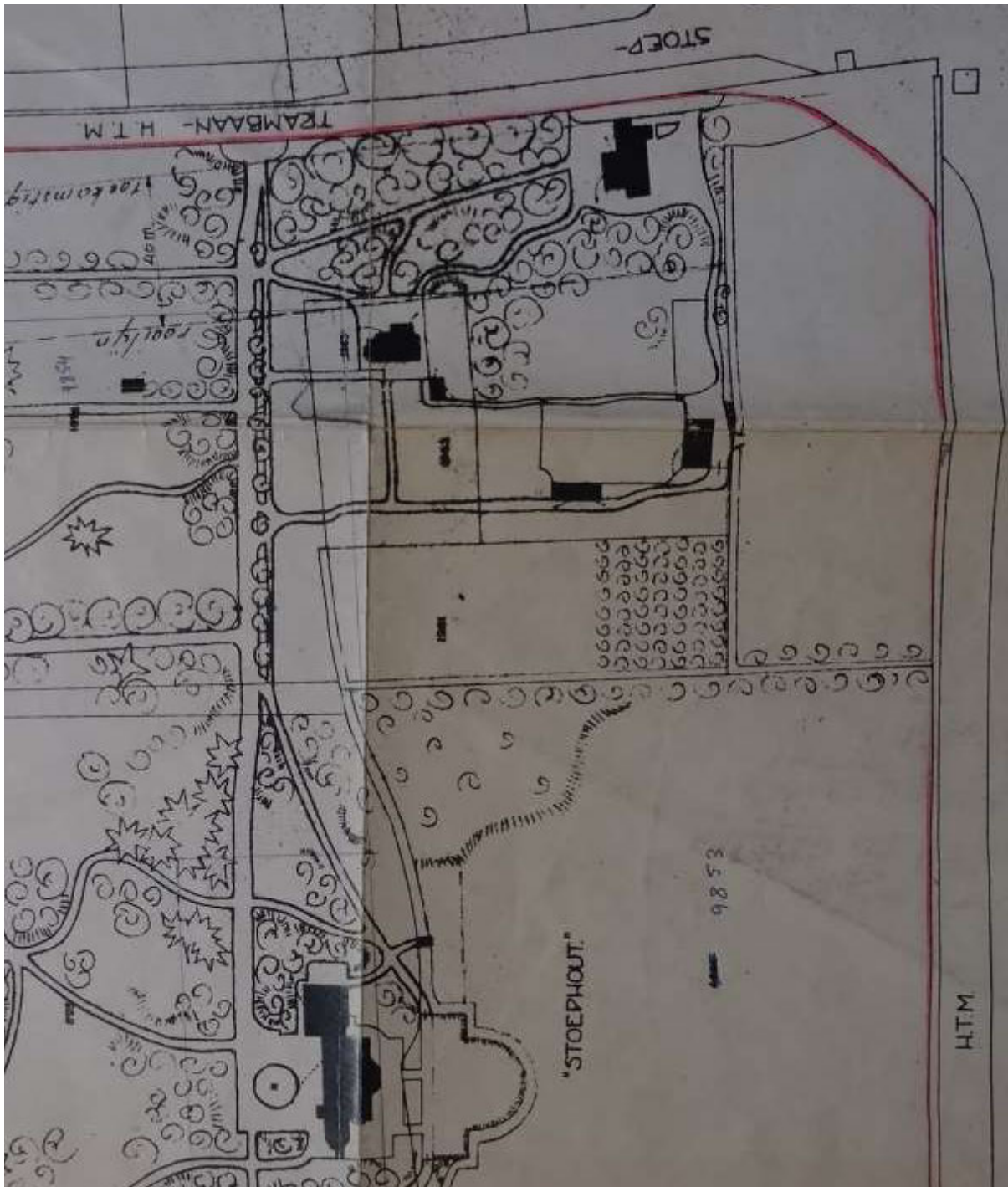
Afb. 2.24 Uitsnede van de luchtfoto van 13 september 1944. Hieruit blijkt dat het gebruik als moestuin, boomgaard en kwekerij ook door de familie Cloppenburg is doorgezet. In vergelijking met de foto van 1933 (afb. 2.22) is de bedden-indeling van de moestuin beter zichtbaar.

Afb. 2.25 Topografische kaart 1952. Deze versie geeft in de serie Top.kaarten van Nederland in zijn algemeenheid de meeste aanleg-/landschapsdetails weer, zoals padenstructuren. Buitenplaats Stoephout is als compleet ensemble aanwezig. Ook het plangebied heeft de 'oude' indeling nog, met L-vormige moestuin, de sloten hierlangs en het open zuidoostelijke perceel.

Grote Huis en de nutstuinen. De nutstuinen werden van de voorweide gescheiden door een bomenrij of haag. Ook tussen de moestuin/ boomgaard en het oostelijke perceel stond een beplantingsrand (afb. 2.24). Op de foto is de grote kas tegen de zuidelijke keermuur herkenbaar, evenals de vakkenindeling van de moestuin.

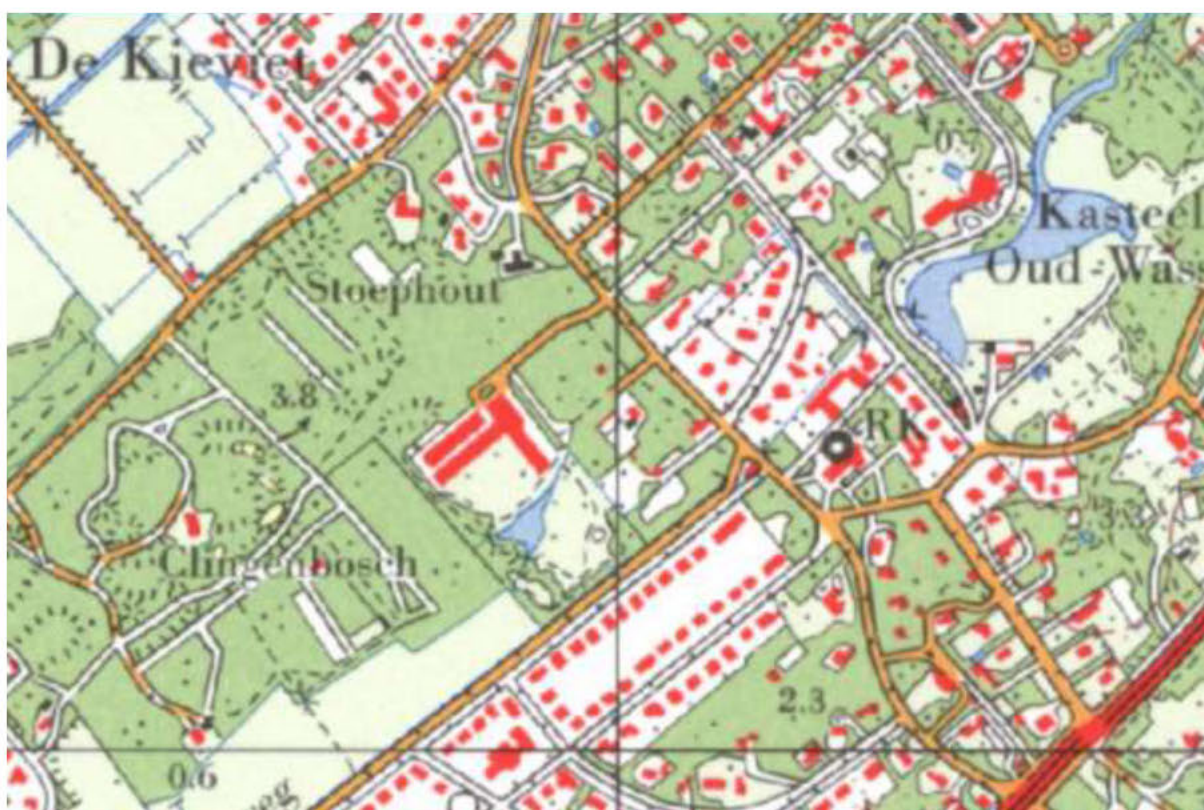
In 1956 is op de (kadastrale) kaart door de gemeente de aanleg van buitenplaats Stoephout ingetekend.²³ Op deze kaart zijn gebouwen en padenstructuren gedetailleerd weergegeven (afb. 2.26). Opvallend is dat in 1956 de padenstructuur vereenvoudigd aanwezig is, vergeleken met eerdere afbeeldingen. Zo was in het bosje het noord-zuidpad van het padenkruis niet meer (herkenbaar) aanwezig; alleen het oostwestpad is ingetekend.

Afb. 2.26 Uitsnede van kaart uit 1956. Hierop is de aanleg en inrichting van het plangebied uit 1919 op hoofdlijnen herkenbaar. Met name de padenstructuur in moestuin en bosje is veranderd of vereenvoudigd. Bijvoorbeeld is het noord-zuidpad niet meer ingetekend. Het oostelijke perceel met de kwekerij is geheel blanco gelaten. GAW, coll. Stoephout.

Afb. 2.27 Uitsnede van Hulpkaart 2077, dienstjaar 1963, met daarop in rode lijn aangegeven de afsplitsing van Klein Stoephout, inclusief de garage en de dienstentree, uit het terrein van Stoephout.

Afb. 2.28 Topografische kaart 1974. Op het terrein van het Grote Huis is het eerste appartementencomplex gebouwd. Op Klein Stoephout is zichtbaar dat het zuidoostelijke perceel al ver is dichtgegroeid. De entree bij het garagegebouw loopt nog door tot bij de schuur/stal. Naast de schuur is de compoststrook zichtbaar.

2.5 PERIODE 1960-HEDEN, KLEIN STOEPHOUT

Halverwege de jaren zestig is het grootste deel van Stoephout, inclusief het Grote Huis, door de familie verkocht. Het Grote Huis werd gesloopt en op dit perceel is in 1969 serviceflat Landgoed Stoephout gebouwd (afb. 2.28). Zeven jaar later zijn op het noordwestelijke deel de tuinmanswoning en de tuinmuur gesloopt en werd een deel van het oude parkbos gekapt voor de bouw van flatgebouw Landgoed De Schouwenburgh (afb. 2.29).

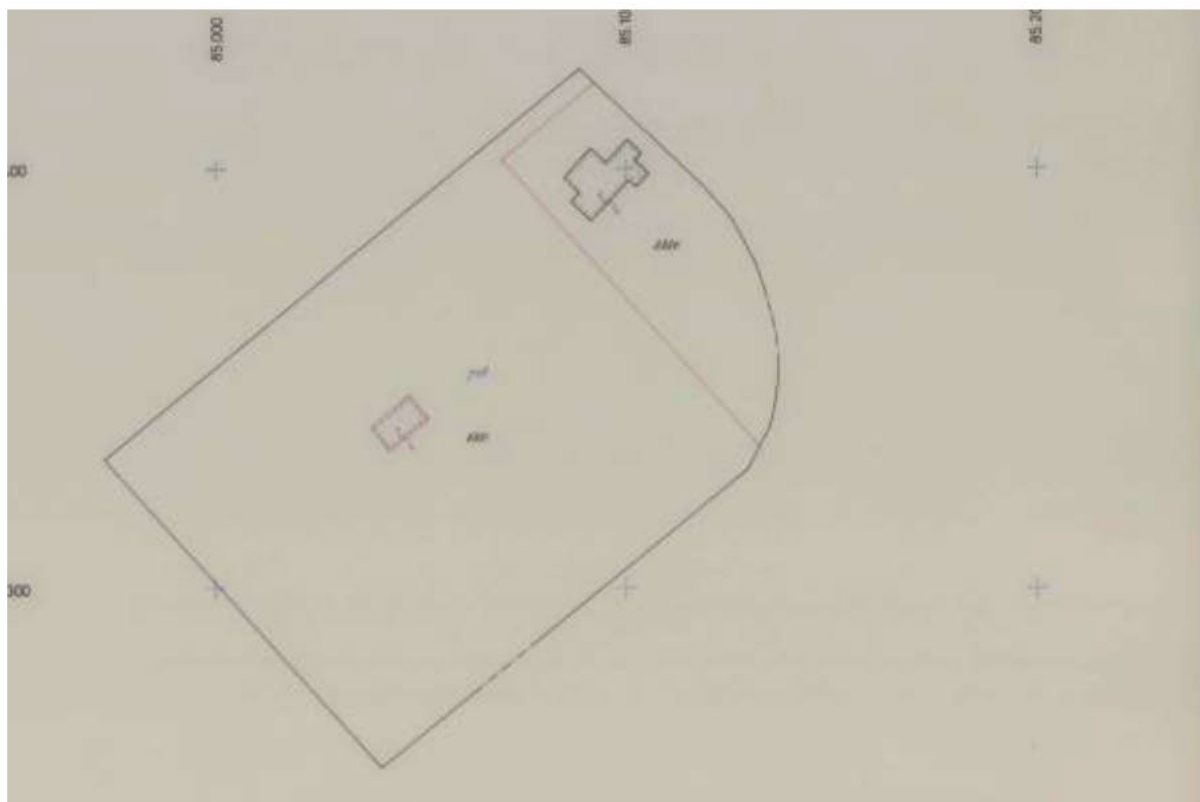
Kort voor deze ontwikkelingen is van het terrein dat in familiebezit bleef, het gebied van Klein Stoephout en de garage afgesplitst. Dit is vastgelegd op Hulpkaart 2077 uit 1963 (afb. 2.27). Opvallend is dat bij deze afsplitsing geen rekening is gehouden met de historische perceelsvorm en de keermuren. Hierdoor ligt de noordwestelijke kadastrale grens door het parkbos en vallen de noordwestelijke keermuur en trap buiten Klein Stoephout. Bij grondverzet voor de tuinaanleg met vijver bij Schouwenburgh is vervolgens op het oude moestuinperceel een hoge wal opgeworpen, waarin de keermuur en trap van Tersteeg/ De Bazel 'verdwijnen'.

In diezelfde periode is de grote kas tegen de zuidelijke keermuur afgebroken: de Topografische kaart van 1958 geeft de kas nog weer, op de versie van 1964 is de kas niet meer aanwezig. De kaart van 1964 laat zien dat toen het oostelijke perceel met de kwekerij nog grotendeels open was. De Topografische kaart van 1974 (zie afb. 2.28) toont dat het oostelijke perceel dan inmiddels grotendeels is begroeid met opgaande beplanting. Ook is de oude sloot om de boomgaard dan doorgetrokken naar de Zijlwetering, als grens met het park van Landgoed Stoephout.

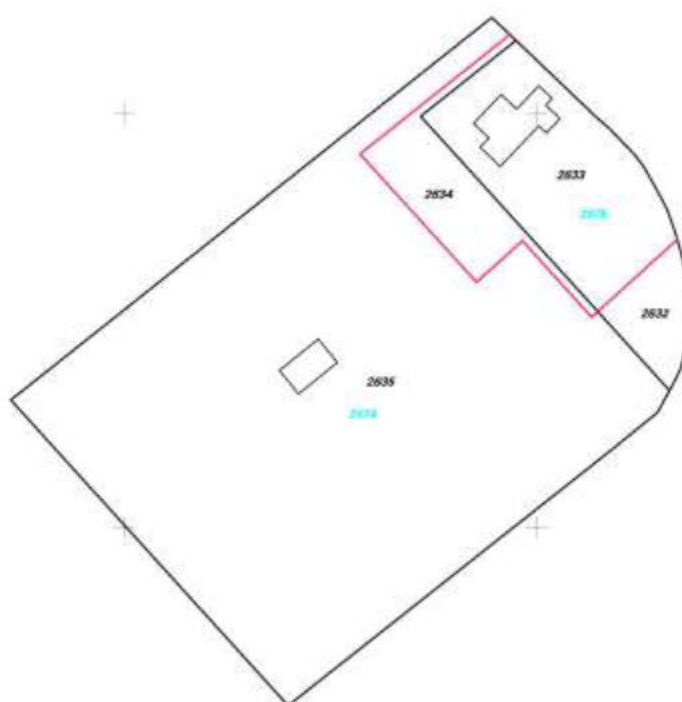
Tussen 1958 en 1964 is de tramlijn opgeheven en werd het spoor verwijderd. Op het tracé werd de nieuwe Wittenburgerweg aangelegd. Deze is weergegeven op de Topografische kaart van 1974 (afb. 2.28). Voor de aanleg van de weg werd de middeleeuwse Zijlwetering zo versmald, dat deze sindsdien slechts als sloot langs tussen weg en weiden fungeert.

Afb. 2.29 Topografische kaart 1981. Het noordwestelijke parkbos is grotendeels gekapt en de tuinmanswoning is afgebroken, beiden voor de bouw van het tweede appartementencomplex. Het terrein van Klein Stoephout is weergegeven als verder dichtgegroeid.

Afb. 2.30 Uitsnede van Hulpkaart 110, dienstjaar 1984, met daarop in rode lijn aangegeven de eigendoms- en perceelsplitsing tussen het perceel met garagegebouw en dienstentree en het zuidwestelijke plangebied met schuur/stal.

Afb. 2.31 Uitsnede van Hulpkaart 209, dienstjaar 2007, met daarop in rode lijn aangegeven de grenscorrectie na grondruil. Dit in verband met opties voor verbetering van de ontsluitingsmogelijkheden voor Klein Stoephout.

In 1984 is het garagegebouw met een deel van het perceel afgesplitst. Dit is vastgelegd op 3 december 1984 op hulpkaart 110 (afb. 2.30). Bij deze splitsing bleef langs de noordwestzijde een smalle strook grond behoren bij Klein Stoephout, als eigen entree naar de Stoeplaan. Deze oprijlaan is in 2003 iets verbreed. Dit is op 14 juli 2003 vastgelegd op Hulpkaart 190.

Over de exacte grens tussen Klein Stoephout en het terrein De Schouwenburgh bestond onduidelijkheid. Op 28 februari 2006 is deze grens opnieuw Kadastraal vastgelegd op Veldwerk 488.

Op 28 november 2007 is op Hulpkaart 209 een nieuwe grondverdeling tussen Klein Stoephout en de Garagewoning vastgelegd (afb. 2.31);

- het noordwestelijke oprijlaantje werd weer versmald,
- aan de zuidwestzijde werd een strook van het parkbos bij de Garagewoning gevoegd,
- de zuidoostelijke punt van de 'garagetuin' werd bij Klein Stoephout gevoegd.

Hierdoor kreeg Klein Stoephout een ruimere perceelaansluiting op de Stoeplaan/ rotonde Wittenburgerweg.

Met deze laatste grondruil bereikte Klein Stoephout haar actuele omvang. In dit terrein is de eeuwenoude geschiedenis van het Stoephout nog herkenbaar aanwezig; van het oude jachtbos het Stoephout langs de Stoeplaan, via de negentiende-eeuwse nutstuin en parkbos van Oud Wassenaar naar de twintigste-eeuwse nutstuin met bosje-binnen-de-keermuren en bijgebouwen van het villa-buiten Stoephout. Dat binnen de oeroude grenzen van de Zijlwetering en de Stoeplaan.

NOTEN

1. *Notulen van het Staats-bewind der Bataafsche Republiek, april-juni 1802*, p 67-70
2. Deze generaties De Lange behoren tot de oude Goudse regentenfamilie De Lange (van Wijngaarden). Auteur heeft geen familieband kunnen vaststellen met de Alkmaarse familie (Stuyling) de Lange, waar Stoephout-bouwwrouw Kessler-de Lange uit stamde. Cornelis Joannes de Lange is beroemd c.q. berucht geworden als de commandant van het Patriottische vrijkorps, dat in 1787 bij de Goejanverwelle-sluis Wilhelmina prinses van Oranje Nassau-prinses van Pruisen heeft aangehouden.
3. *Notulen (...), 1802*, p 67-70
4. OAR, inv.nr A-2395
5. Informatie via Kadastraal leggerartikel 432 (Groen van Prinsterer), volgnr 126
6. Leggerartikel 909 (Groen van Prinsterer-van der Hoop), volgnr 6-12
7. J. Craandijk, *Wandelingen door Nederland met pen en potlood*. Deel 5, 1880, p 28-29
8. Leggerartikel 539 (Van der Oudermeulen), volgnr 448
9. Scheffer (1998), p 35. Leggerartikel 539 vermeldt dienstjaar 1906 als inschrijffjaar van de verkoop.
10. Kadastraal leggerartikel 1409 (NV), vermeldt dienstjaar 1906 als inschrijffjaar van de volgende verkoop.
11. Kadastraal leggerartikel 1348 (Goekoop), nr 9-13, leggerartikel 1262 (Speelman), nr 126-130
12. Met informatie via krollermuller.nl/tijdlijn/ellenwoude-een-museumhuis-van-hout-en-zeildoek
13. Verkoop is aangetekend in Kadastraal leggerartikel 1612 (Kröller) als 'dienstjaar 1918 verkoop'.
14. Stichting Kessler-de Lange (2005)
15. HNI, archief De Bazel, gedateerd "november 1917", voor "mevr. Kessler Den Haag".
16. HNI, Archief De Bazel, inv.nr 759
17. Tuinmuren met diepere 'inhammen' (en hoger) zijn bekend vanuit de 18e eeuw als muren voor leifruit. Op Stoephout lijkt dit ontwerp voor de lage keermuur vooral een sierfunctie te hebben.
18. Stichting Kessler-de Lange (2005), p 347. In de brief beschrijft zij het op De Paauw in alle seizoenen koud te hebben gehad.
19. De bouw van het hoofdhuis valt buiten de scope van dit onderzoek en is hier niet verder beschreven.
20. In HNI, archief De Bazel bevindt zich ook een ontwerp voor de tuinen rond het huis van een Brabantse tuinarchitect.
21. Album in WUR, spec.coll, Album I, p. 15-17 (R360A041)
22. Informatie met dank aan mevr. drs C. de Glopper, archivaris Gemeentearchief Wassenaar. Anton Cloppenburg was de mede-grondlegger van het concern Peek & Cloppenburg. In 1963 verhuisde het gezin Cloppenburg naar de Konijnenlaan.
23. GAW, coll. Stoephout

BRONNEN

LITERATUUR

K.D. Aschman, *Buitenplaats De Wittenburg, Tuinhistorisch onderzoek en waardestelling*, concept april 2020

B. Kessler, *Tussen moeder en zoon, briefwisseling tussen Margo Kessler-de Lange en haar zoon Dolph*, 1901-1938, Stichting Kessler-de Lange, 2005

C. Scheffer, "De stedenbouwkundige ontwikkeling van een buitenplaatsenlandschap naar een bosrijk villadorp. De waardering voor en omgang met historische buitenplaatsen in Wassenaar na 1900", in: *Jaarboek Monumentenzorg 1998, Buitenplaatsen*, Waanders/ Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 1998

T. de Vries, "Groen's zomerverblijf Oud-Wassenaar", in: *mr G. Groen van Prinsterer in zijne omgeving*, A.W. Sijthoff's uitgevers-mij, 1908

Notulen van het Staats-bewind der Bataafsche Republiek, april-juny 1802, p 67-70

ARCHIEFBRONNEN

GAW Gemeentearchief Wassenaar, collectie Stoephout

HNI Het Nieuwe Instituut, Rotterdam, Bazel, K.P.C. (Karel Petrus Cornelis) de / Archief, nummer toegang BAZE, diverse inventarisnummers

- Kadastraal archief

OAR Oud Archief Hoogheemraadschap van Rijnland

WUR Universiteit Wageningen, Wageningen University & Research afdeling Speciale collecties, Database TUiN

WEBSITES

cultureelerfgoed.nl (beeldbank)

delpher.nl

kesslerdelange.org

topotijdreis.nl

gemeentearchief.wassenaar.nl/atlantispubliek/ (beeldbank)

3 ACTUELE SITUATIE

ACTUELE SITUATIE

In dit hoofdstuk wordt de actuele situatie van het plangebied beschreven. De verschillende onderdelen waaruit de parkaanleg bestaat worden hierna besproken aan de hand van de serie foto's.

Afb. 3.1 Klein Stoephout in de actuele situatie, met daarop aangegeven de fotostandpunten van de navolgende serie. De begrenzing van het plangebied is bij benadering aangegeven. Bron; Google earth. Luchtfoto 24 augustus 2019.

3.1 ENTREE EN LAANTJE

Afb. 3.2 De entree tot Klein Stoephout uit begin jaren 1980, vanaf de Stoep-laan. Deze wordt gedeeld met de Gara-gewoning. Het pad is halfverhard met puin. Aan weerszijden van het pad staan enkele volwassen Zomereiken. Daarnaast staat dichte, opgaande beplanting.

Afb. 3.3 Het toegangspad gezien vanaf Klein Stoephout richting de weg. Het pad heeft een ongelijk verloop in vorm en inrichting.

Afb. 3.4 Het toegangspad over het noordelijk deel van het hogerliggende bosje. Het pad is hier onverhard. Op de achtergrond is de doorbraak door de keermuur bij het compostterrein.

3.2 COMPOSTTERREIN

Afb. 3.5 Het compostterrein, gezien vanuit het noorden. Rechts staat de keermuur uit 1919 langs het oude hogerliggende bosje. Links staat de opgaande beplanting langs de tussensloot uit circa 1867 (zie ook afb. 3.23).

Dit voormalige 'achteraf' opslagterrein is nu de entreeruimte van Klein Stoephout.

Afb. 3.6 De keermuur ter hoogte van de trap, met op de achtergrond de vroegere compost-/ opslagvakken, gezien vanaf de schuur/stal, (zie ook afb.3.12).

Afb. 3.7 De opslagruimte was aan de oostzijde afgescheiden door een betonschutting van palen en platen. De palen zijn tot op grondniveau verwijderd. De ondergrondse delen zijn nog zichtbaar in het terrein. Bovengrondse delen staan opgeslagen tegen de keermuur.

3.3 SCHUUR/STAL

Afb. 3.8 De zuidwestgevel van de schuur. Aan deze moestuin-/ boomgaardzijde heeft de schuurgevel een dubbele inrijdeur. De druivenstruik ernaast, verbergt het venster van de vroegere personeelsruimte.

De conditie en staat en van onderhoud van de schuur zijn matig.

Afb. 3.9 De zuidoostgevel, gezien vanuit de bosstrook. Onder de goot bevinden zich enkele kleine vensters. De zolder is aan de vier zijden voorzien van een klein dakraam.

Afb. 3.10 De noordoostgevel. Deze gevel aan de kant van het compostterrein, heeft een enkele toegangsdeur. Naast de deur bevindt zich onder de kap een uitpandige opslagruimte.

Naast de schuur staat een smeedijzeren toegangshek. Dit behoort qua stijl niet bij Klein Stoephout: het staat op een voor buitenplaats Stoephout onlogische plek, het lijkt 19e-eeuws en is daarom vermoedelijk na 1963 van elders aangevoerd.

3.4 BOSJE MET KEERMU- REN

Afb. 3.11 De monumentaal vormgegeven trappartij met hoge keermuur aan de zuidzijde van het bosje, gezien vanuit de boomgaard. De vormgeving van de gebogen wangen sluit aan bij de vormgeving van de hoofdentree van het verdwenen Grote Huis:

De hoofdentree, op een foto uit circa 1922.

Afb. 3.12 De lage keermuur, met trap, tussen het bosje en het compostterrein. De trap vormt het ene uiteinde van de oost-west-as door het bosje, aangelegd in 1919. De keermuur en trap verkeren in slecht conditie en staat van onderhoud.

Afb. 3.13 Restant van de lage keermuur en trap aan de westzijde, op het terrein van Schouwenburgh. Deze trap vormt het andere uiteinde van de oost-west-as door het bosje, aangelegd in 1919. Bij de tuinaanleg Van Schouwenburgh in de jaren 1980 is grond tegen de keermuur opgeworpen. De trap verkeert in zeer slechte staat.

Op de voorgrond het gaashekwerk langs de erfscheiding.

Afb. 3.14 Het bosje bestaat uit (zeer) oude tot volwassen loofbomen. Langs de randen groeit een dichte heesterlaag. Het middendeel heeft geen ondergroei. Centraal staat beeldbepalend de oude beuk. Hier gezien richting het oosten. Deze beuk komt voor op de inventarisatiekaart van Tersteeg (1917) en dateert, met enkele andere beuken en Zomereiken uit de 19e eeuw of eerder. Vanaf 1919 stond de beuk in de hoek van het padenkruis door het bosje.

Afb. 3.15 Bij de oost- en westtrap staat een kort rijtje Zomereiken. Het rijtje op de foto bij de oosttrap doet vermoeden dat deze eiken voortkomen uit oude hakhoutstobben. Zij dateren daarmee zeer waarschijnlijk van voor 1919. Mogelijk heeft Tersteeg zijn ontwerp voor padenkruis aangepast op de bestaande bomen; de oost- en westtrap liggen iets scheef ten opzicht van elkaar, min of meer in lijn met de bomen.

Afb. 3.16 De hoge, zuidwestelijke keermuur heeft een half rond verloop naar de lage keermuren. Op de foto de hoekafwerking bij de schuur/ stal.

De detaillering toont het gewenste afwerkingsniveau van Stoephout.

3.5 MOESTUIN

De zuidwestelijke strook van Klein Stoephout behoorde voorheen tot de L-vormige moestuin. Deze strook loopt vanaf de erf-grens tot aan de zuidelijke trap.

Afb. 3.17 Langs het westelijke deel van de hoge keermuur ligt het fundament van de druivenkas. In de muur bevinden zich nog de haken voor de leifruitrekken. Op de achtergrond staat de dichte beplantingsrand van Schouwenburgh.

Afb. 3.18 Het open deel van de moestuinstrook vanaf de grenssloot met Stoephout. Rechts staat op de scheiding van voormalige moestuin en de boomgaard een rij knotelzen.

Door de dichte, opgaande beplanting op Schouwenburgh (het grootste deel van de vroegere moestuin) en de beperkte oppervlakte van de resterende strook, is de historische achtergrond als moestuin niet meer beleefbaar.

Afb. 3.19 Tussen het open deel en het kas-fundament (op de achtergrond de hoge keermuur) staan diverse opgaande bomen, die de herkenbaarheid van de vroeger open ruimte vergaand verstoren. Meest opvallend hierin zijn rechts twee Douglassen, die hier in de jaren 1980 zijn geplant.

3.6 BOOMGAARD

Het zuidoostelijke deel van Klein Stoephout is vanouds de boomgaard. De boomgaard loopt vanaf de zuidelijke trap tot aan de tussensloot.

Afb. 3.20 Zicht door het boomgaardperceel vanaf de schuur. De boomgaard bestaat uit een open grasveld, met verspreid drie vruchtbomen. Aan alle zijden wordt de boomgaard omringd dichte opgaande beplanting. De conditie van de vruchtbomen is matig tot slecht.

Afb. 3.21 De boomgaard gezien vanuit de zuidhoek bij de tussensloot. Dit punt is een van twee plekken van waar de actuele sfeer van Klein Stoephout het meest ervaarbaar is; de open ruimte, begrenst door hoge keermuur en schuur, waarachter de hoge, oude bomen van het bosje oprijzen.

Afb. 3.22 Zicht vanuit het hogerliggende bosje, over de trappartij naar de boomgaard met centraal een oudere vruchtbom. Dit het tweede punt van waaraf de tuinhistorische 'essentie' van Klein Stoephout het meest ervaarbaar is.

Het is niet bekend waarom architect De Bazel de zuidelijke trappartij zo monumentaal vormgaf, terwijl deze uitkwam op de moestuin. Wel blijkt de kracht van zijn ontwerp uit de frame-werking van het uitzicht die de hoge keermuur nog steeds heeft.

3.7 OOSTELIJKE PERCEEL/ BOSSTROOK

Het oostelijke perceel, de 'bosstrook', is geheel begroeid met bos. De bomen zijn grotendeels natuurlijke doorgroei van de verwildering sinds de jaren 1960. De heesters zijn deels natuurlijke groei, deels aangeplant. De bosstrook bestaat in de heester- en kruidlaag uit een afwisseling open, begroeide en dichtbegroeide delen.

Afb. 3.23 Het middendeel van de bosstrook is een open gebied onder de boomkronen. De kruidlaag bestaat uit grasveldjes en velden van varens. Aan de noordwestzijde staat een beeldbepalende oude Zomereik.

Afb. 3.24 De zuid- en oostzijde van de bosstrook hebben een dichte heesterlaag. Aan de oostzijde, langs de Zijlwetering, staat een strook (groenblijvende) heesters als zichtwering naar de Wittenburgerweg en de villawijk.

Afb. 3.25 De noordoostelijke punt van de bosstrook is besloten en bestaat voornamelijk uit naaldhout, met in de heesterlaag hulst en taxus. Hiermee heeft het een eigen sfeer binnen het plangebied.

3.8 WATERGANGEN

Afb. 3.26 Tussen boomgaard en compostterrein en de oostelijke bosstrook ligt de sloot die rond 1867 tijdens echt-paar Groen van Prinsterer is aangelegd. Door recente ophoging en demping is sloot verworpen tot greppel tussen beide gebiedsdelen. Binnen het plangebied is dit het oudste terreinonderdeel dat herkenbaar aanwezig is.

De walkanten zijn begroeid met jonge bomen, heesters en varens.

Afb. 3.27 Langs de zuidwestzijde van Klein Stoephout ligt de laat 19e-eeuwse sloot, die eind jaren 1960 is doorgetrokken naar de Zijlwetering als grens met de tuin van het appartementencomplex Stoephout.

Afb. 3.28 De laatmiddeleeuwse Zijlwetering vormt de oostgrens van Klein Stoephout. De Zijlwetering heeft langs de Wittenburgerweg (links) het profiel van een sloot. Daarmee is het historische profiel verdwenen, zoals dit aanwezig is ten noorden van Oud Wassenaar. Op de voorgrond ligt de bocht die in de wetering is gelegd voor aanleg van de tram-baan.

In de bocht van Zijlwetering ligt een stuw met regelbare schuif. Deze zal ook van belang zijn voor de (grond) waterhuishouding op Klein Stoephout.

4 CONCLUSIES

4.1 HISTORISCHE ONTWIKKELING

- De basis van Klein Stoephout, met hoger en lager liggende delen, voert terug tot de laatmiddeleeuwse tot begin 19e-eeuwse periode als jachtgebied het Stoephout, op de westelijke strandwal tot aan de Zijlwetering in het veengebied. Eerst als gebied van familie Van Wassenaar en vanaf 1765 als onderdeel van buitenplaats Hoogwolde/ Oud Wassenaar.
- De indeling met hoger liggend bosje, lager liggende nutstuin, tussensloot en oostelijk perceel langs de Zijlwetering dateert uit twee ontwikkelingsfases rond 1867 en 1880.
- Het bosje binnen de keermuren is onderdeel van een oud jachtbos het Stoephout, later overpark van Oud Wassenaar, op een uitloper van de strandwal. Vanaf deze strandwal is in de (late) Middeleeuwen de Stoeplaan aangelegd, als oost-westverbinding door het veengebied van de Zijlwetering.
- Het langwerpige perceel van de oostelijke bosstrook langs de Zijlwetering is ontstaan bij de perceelsplitsing rond 1867 door familie Groen van Prinsterer. Tegelijkertijd is ten westen van het hogere deel de eerste tuinmanswoning gebouwd. De sloot tussen dit oostelijke perceel en de boomgaard en compostterrein is het oudste herkenbare tuinelement van Klein Stoephout.
- De L-vormige nutstuin, rond het hoger liggende bosje, is zeer waarschijnlijk tussen 1875 en 1881 gesticht door familie Van der Oudermeulen.
- Uit de terreinopname door tuinarchitect Tersteeg in 1917 blijkt dat er door het parkbos een noord-zuidpad lag, waarlangs diverse beuken stonden. Mogelijk was vanaf dit pad een van de verbindingen over de Stoeplaan heen met Oud Wassenaar. Feit is dat de dienstingang bij de garagewoning perfect aansluit op de ligging van de Acialaan.
- Dit pad is in 1918 bij Tersteegs deelontwerp uitgangspunt geweest voor het padenkruis. Tersteeg ontwierp in basis de keermuren en trappen rond het parkbos en de locatie van de schuur/ stal. Architect De Bazel heeft de bouwkundige onderdelen uitgewerkt en daarbij met name de zuidelijke overgang van parkbos naar nutstuin de monumentale uitwerking gegeven, met referentie naar de architectuur van het toen nog te bouwen hoofdhuis.
- Door de bijzondere kavelsplitsing in 1963, waarbij de westelijke keermuur en trap werden afgesplitst met het westelijke park mee, is de sterke eenheid van het Tersteeg/ De Bazel-ontwerp voor het hogerliggende bosje verstoord.
- Door de terreinsplitsing rond 1984 zijn de dienstentree en de garage met dienstwoning losgemaakt van Klein Stoephout en nadien in handen van derden overgegaan. Om Klein Stoephout te ontsluiten is een smal pad langs de noordwestzijde aangelegd.

4.2 ACTUELE SITUATIE

- De historische structuur van bosje, keermuren, moestuin, boomgaard, schuur, compostterrein, tussensloot en oostelijk perceel is nog steeds aanwezig, maar op onderdelen sterk gemankeerd en/of in vervallen staat.
- De entree tot Klein Stoephout valt vanaf de Stoeplaan niet op, door de verscheidenheid aan inrichtingselementen rondom en de non-descripte ingang.
- Het jaren 1980 toegangspad vanaf de entree, via het bosje naar het compostterrein bij de schuur, heeft een utilitair karakter. In basis past dit bij het 'achteraf'-karakter van moestuin en opslagplaats. In de actuele situatie doet de vormgeving echter geen recht aan dit enige nog bestaande deel van het villa-buiten Stoephout.

- Buiten bezit, maar historisch verbonden met Klein Stoephout, zijn de historische dienstentree en de voormalige garage met dienstwoning. De dienstentree is nog geheel aanwezig, maar valt niet op door de ervoor staande bushalte, de dichte heesterbeplanting en de rietmatten die in het hekwerk zijn gezet.
- In het hogerliggende bosje is het padenkruis door het parkbos verdwenen. De boombeplanting is sterk beeld- en sfeerbepalend. Hierin is de centrale beuk de meest opvallende boom. Ten noorden daarvan staan vier beuken min of meer op rij. Dit is het rijtje beuken dat tuinarchitect Tersteeg in 1917 aantrof en op zijn inventarisatiekaart tekende langs de westzijde van het centrale pad.
- Bij de oost- en de westtrap staan enkele Zomereiken op rij. Deze lijken uit hakhoutstoelen voort te komen en zijn waarschijnlijk ouder dan de aanleg van 1919.
- Aan de zuidwestzijde van het bosje staan diverse (zeer) oude Zomereiken, die waarschijnlijk dateren uit de eerste helft van 19e eeuw.
- De keermuren en trappen rond het bosje verkeren in slechte conditie en staat van onderhoud. Hierdoor dreigt het belangrijkste tuinhistorische aspect van Klein Stoephout in verval te raken.
- Buiten bezit, maar historisch onlosmakelijk verbonden met Klein Stoephout, zijn de keermuren en de westtrap op het terrein van VVE De Schouwenburgh.
- De schuur, tegen de oostelijke keermuur, is zowel in ex- als interieur voor het oog nagenoeg geheel naar het De Bazel-ontwerp aanwezig. Dit bijgebouw is onlosmakelijk onderdeel van het ensemble met de keermuren. De schuur heeft een belangrijke functie is de historische ruimtelijke beleving van Klein Stoephout: de dubbele inrijdeur bevindt zich aan de moestuin-/boomgaardzijde, de enkele personendeur bevindt zich aan de zijde van het vroegere compostterrein. De schuur is daarbij ook een centraal element in de tuinstructuur, dit zowel als locatie, als in de inpandige historische verblijfsruimte voor het tuinpersoneel.
- Aan de zuidzijde van de keermuur ligt het fundament van de muurkas. In de muur bevinden zich nog haken voor leifruitrekken. Bij het fundament van de muurkas ligt een forse, stenen 'stootbol', die, gezien de opzet van de dienstentree bij de Garagewoning, behoort bij een van historische entrees van Stoephout.
- De voormalige moestuin is door de afsplitsing van het westelijke deel en de opgaande beplanting, met name op Schouwenburgh, niet meer als zodanig aanwezig of herkenbaar.
- Het perceel van de boomgaard is compleet aanwezig. De beleving is echter sterk veranderd: door uitval van de vruchtbomen is de besloten ruimte veranderd in de meest open ruimte van Klein Stoephout. In de actuele situatie heeft de open weide een zeer hoge belevingskwaliteit.
- Het perceel tussen de tussensloot en de Zijlwetering is in de loop der tijd geheel begroeid geraakt tot bosstrook. De beplanting is langs de Zijlwetering aangevuld met zichtwerende, groenblijvende heesters. Door het begroeid raken, is het oostelijk perceel veranderd van open kwekerij-gebied naar dichte bosstrook.
- Deze oostelijke bosstrook heeft een bijzondere, eigen belevingssfeer binnen Klein Stoephout. De ecologische waarde van de verschillende beplantingen is op het moment van schrijven onbekend, maar waarschijnlijk aanzienlijk.

Afb. 5.1 Klein Stoephout in de actuele situatie, met daarop aangegeven de tuinhistorische waardering van de verschillende onderdelen en structuren. De kleurcodering is als volgt:

<u>Blauw</u>	tuinhistorisch hoge waarde	van cruciaal belang voor de structuur en/of de betekenis van de aanleg
<u>Groen</u>	tuinhistorisch positieve waarde	van belang voor de structuur en/of de betekenis van de aanleg
<u>Geel</u>	tuinhistorisch indifferente waarde	van relatief weinig belang voor of zelfs afbreuk doend aan de structuur en/of de betekenis van de aanleg

5 (TUIN)HISTORISCHE WAARDERING

Blauw (tuin)historisch hoge waarde

van cruciaal belang voor de structuur en/of de betekenis van de aanleg

- De laatmiddeleeuwse Zijlwetering
- De tussensloot uit circa 1867
- De eind 19e-eeuwse zuidwestelijke grenssloot, ter hoogte van boomgaard en moestuinstrook
- De perceelvorm van het bosje
- De diverse (structuren van) oude eiken en beuken in het bosje
- De keermuren en trappartijen, inclusief de haken voor de leifruitrekken in de hoge keermuur
- De schuur/ stal
- Het fundament van de druivenkas
- Drie oude eiken op het oostelijke perceel/ bosstrook

Groen (tuin)historisch positieve waarde

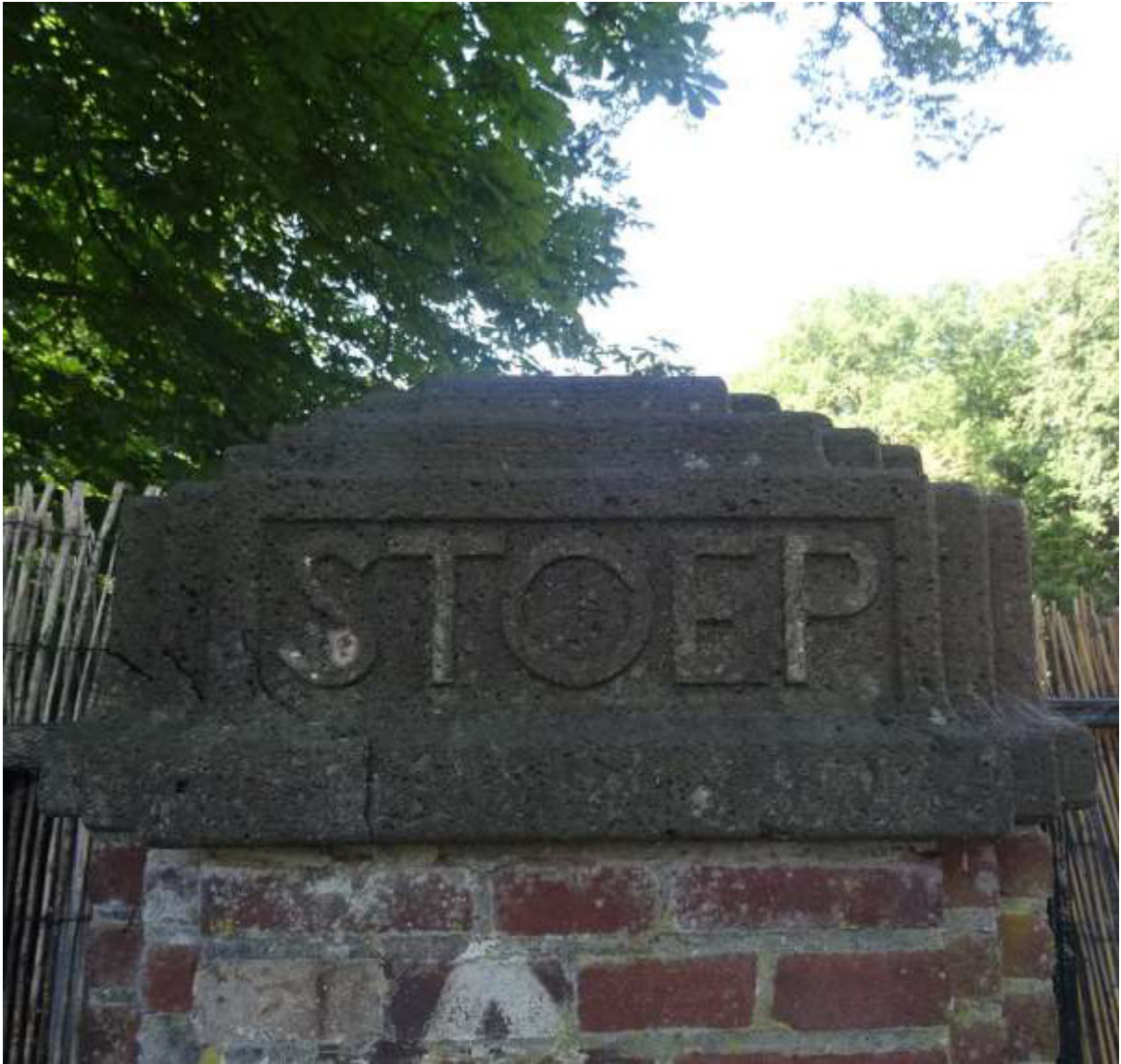
van belang voor de structuur en/of de betekenis van de aanleg

- De zuidwestelijke grenssloot, ter hoogte van het oostelijke perceel
- De percelen van compostterrein, boomgaard, moestuinstrook en oostelijk perceel:
 - de aanwezigheid en herkenbaarheid van de percelen heeft tuinhistorisch hoge waarde
 - de actuele inrichting van deze percelen heeft tuinhistorisch indifferente waarde, tenzij anders vermeld

Geel (tuin)historisch indifferente waarde

van relatief weinig belang voor of zelfs afbreuk doend aan de structuur en/of de betekenis van de aanleg

- Perceelgrenzen met de garagewoning en met flatgebouw Schouwenburgh
- De entree en toegangspad vanaf de Stoeplaan
- Doorbraak in de oostelijke keermuur voor het toegangspad
- Het hekwerk naast de schuur
- De dam in de tussensloot
- Boombeplanting in de moestuinstrook

6 AANBEVELINGEN VOOR BESCHERMING EN ONTWIKKELING

- Herstel de keermuren met trappartijen en de tussensloot, als de wezenlijk tuinhistorische onderdelen van Klein Stoephout.
- Herstel in het bosje het padenkruis, zodat het historische ensemble van trappen, paden en boomstructuren weer beleefbaar is.
- Verwijder in de moestuinstrook de structuur- en beleving-verstorende Douglassen.
- Treed in overleg met VVE De Schouwenburgh over mogelijkheden om de noordwestelijke keermuur en trap bij Klein Stoephout te voegen of erop aan te dringen dat de VVE in het onderhoud en herstel voorziet, zodat behoud van de gehele nog aanwezige waardevolle keermuurstructuur gewaarborgd wordt.
- Treed in overleg met de eigenaar van de garagewoning om de verrommelde inrichting van en rond de voormalige dienstentree aan te pakken.
- Geef de entree tot Klein Stoephout historisch passende uitstraling, met herkenbare referentie naar het villa-buiten Stoephout, door het hier plaatsen van de losse 'stootbollen' die op het terrein liggen.

Bij herontwikkeling van het terrein:

- Het hogerliggende bosje binnen de keermuren vormt de kern van Klein Stoephout en is een 'non-go'-gebied als bebouwingsvlak. Zoek voor bebouwingsvlakken mogelijkheden in de lagergelegen delen van het plangebied.
- De lagergelegen delen moestuin, boomgaard en oostelijke bosstrook bieden mogelijkheden voor ontwikkeling van bebouwing, met in acht name van het volgende:
- De tuinhistorische en belevingswaarde van Klein Stoephout ligt in het onderscheid tussen lager- en hogergelegen parkdeel. Zorg bij locatiebepaling voor bebouwing op het terrein dat er voldoende afstand blijft tot het hogerliggende bosje met keermuren en schuur, om deze historische essentie van Klein Stoephout de woonkwaliteit te laten bepalen.
- Bij ontwikkeling van ontsluiting en infrastructuur op Klein Stoephout: verwijder de dam uit de tussensloot en leg over de herstellende slootstructuur een of meer bruggetjes.
- Gebruik bij behoefte aan (overdekte) kweek- of verblijfruimte, het fundament van de druivenkas als historische 'Stoephout-eigen' locatie.
- Geef de te ontwikkelen woonbebouwing zo'n volume en/ of vormgeving, dat direct duidelijk is dat dit de hoofdbebouwing is en de schuur het historische bijgebouw.
- Geef in geval van meervoudige bewoning van Klein Stoephout de schuur (weer) een functie als gemeenschappelijke ruimte, als centraal element in de historische tuin- en parkstructuur.

